

**Η επίδραση του λογιστικού ελέγχου και της χρηματοοικονομικής
μόχλευσης στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων
στις ελληνικές ΜΜΕ την περίοδο 2007-2012**

ΓΚΙΚΟΥΔΗ ΕΥΑΝΘΙΑ

**Εργασία υποβληθείσα στο
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών
ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης**

Αθήνα

Νοέμβριος, 2016

**Εγκρίνουμε την εργασία της
ΓΚΙΚΟΥΔΗ ΕΥΑΝΘΙΑΣ**

[ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗ] [ΥΠΟΓΡΑΦΗ]

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

[ΟΝΟΜΑ ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΤΗ ΚΑΘΗΓΗΤΗ] [ΥΠΟΓΡΑΦΗ]

ΓΚΙΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

[ΟΝΟΜΑ ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΤΗ ΚΑΘΗΓΗΤΗ] [ΥΠΟΓΡΑΦΗ]

ΧΕΒΑΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία για τη λήψη του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Η εργασία αυτή έχοντας εκπονηθεί από εμένα, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις επί του θέματος. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο».

ΓΚΙΚΟΥΔΗ ΕΥΑΝΘΙΑ [ΥΠΟΓΡΑΦΗ]

.....
.....

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	8
2.1 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	8
2.2 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	9
2.3 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ	10
2.3.1 <i>Η ανεξαρτησία των ορκωτών ελεγκτών λογιστών.....</i>	<i>11</i>
2.3.2 <i>Παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών.....</i>	<i>13</i>
2.3.3 <i>Επιτροπές ελέγχου</i>	<i>15</i>
2.3.4 <i>Μέγεθος ελεγκτικής εταιρείας.....</i>	<i>15</i>
2.3.5 <i>Βαθμός εξειδίκευσης ελεγκτή.....</i>	<i>17</i>
2.3.6 <i>Αμοιβή του ορκωτού λογιστή.....</i>	<i>18</i>
2.3.7 <i>Ποιότητα σε σχέση με τον εσωτερικό έλεγχο.....</i>	<i>19</i>
2.3.8 <i>Επίδραση του ελέγχου στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων</i>	<i>20</i>
2.4 ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΟΧΛΕΥΣΗ.....	22
2.4.1 <i>Χρηματοοικονομική μόχλευση – Εισαγωγικά στοιχεία.....</i>	<i>22</i>
2.4.2 <i>Χρηματοοικονομική μόχλευση σε σχέση με κινδύνους</i>	<i>23</i>
2.4.3 <i>Η επίδραση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων</i>	<i>24</i>
2.5 Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	25
2.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	33
3.1 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	33
3.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	34
3.2.1 <i>Μεθοδολογία Εμπειρικής Προσέγγισης.....</i>	<i>35</i>
3.2.2 <i>Προσδιορισμός της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων</i>	<i>36</i>
3.2.3 <i>Μέτρηση μεταβλητών-Περιγραφική στατιστική.....</i>	<i>39</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	41
4.1 ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	41
4.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ.....	43
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη πρόκειται να ασχοληθεί με το θέμα της επίδρασης του λογιστικού ελέγχου και της χρηματοοικονομικής μόχλευσης στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων στις ελληνικές ΜΜΕ κατά την περίοδο 2007-2012 και θα ολοκληρωθεί μέσα από τέσσερα κεφάλαια. Πιο αναλυτικά, το πρώτο κεφάλαιο θα αποτελέσει το εισαγωγικό σημείωμα, το δεύτερο θα εστιάσει στη βιβλιογραφική ανασκόπηση όπου αρχικά θα οριστεί ο έλεγχος και ο ρόλος του στην ποιότητα των οικονομικών αναφορών, θα αναλυθεί ο κλάδος των ΜΜΕ στην Ελλάδα και η χρηματοοικονομική μόχλευση. Το τρίτο κεφάλαιο αφορά τη μεθοδολογία της έρευνας, όπου ορίστηκαν οι υποθέσεις, ο ερευνητικός σχεδιασμός, το εμπειρικό μοντέλο και η μέτρηση μεταβλητών - περιγραφή στατιστική. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο κατάρτισε τα αποτελέσματα της έρευνας, ενώ η εργασία έκλεισε με τον επίλογο.

Λέξεις κλειδιά:

ΜΜΕ, έλεγχος, χρηματοοικονομική μόχλευση, ποιότητα χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Κεφάλαιο 1^ο Εισαγωγή

Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι ένα εργαλείο που βοηθά στην μείωση της ασυμμετρίας της πληροφόρησης μεταξύ των manager και των ενδιαφερόμενων μελών. Όταν αναφερόμαστε στον όρο «ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων» συνήθως εννοούμε το βαθμό στον οποίο οι οικονομικές πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε αυτές, λειτουργούν υποβοηθητικά στη λήψη οικονομικών αποφάσεων (Nashwa, 2003) καθώς ένας ακριβής και κοινά παραδεκτός ορισμός της ποιότητας ή της διαφάνειας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων μέχρι σήμερα δεν υπάρχει(He et al.2008).

Ωστόσο, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο της χειραγώγησης των αποτελεσμάτων των χρηματοοικονομικών καταστάσεων το οποίο συντελεί στην μείωση της αξιοπιστίας και της ποιότητας της οικονομικής πληροφόρησης που παρέχεται.

Η χειραγώγηση των λογιστικών αποτελεσμάτων των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, είναι μια σκόπιμη προσπάθεια από τις εταιρίες να εξαπατηθούν ή να παραπλανηθούν οι χρήστες των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων (κυρίως οι επενδυτές και οι δανειστές), με την προετοιμασία και τη διάδοση παραπλανητικών χρηματοοικονομικών καταστάσεων (Rezaee, 2005).

Λόγω λοιπόν της χρήσεως πρακτικών χειραγώγησης πολλές μεγάλες και φημισμένες εταιρίες οδηγήθηκαν σε κατάρρευση και αυτό ήταν το έναυσμα για πιο σχολαστική ενασχόληση με το θέμα της ποιότητας και της αξιοπιστίας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Μέχρι σήμερα έχουν αναπτυχθεί πολλά υποδείγματα - μοντέλα που να διερευνούν την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και να εντοπίζουν την ύπαρξη χειραγώγησης κερδών στα αποτελέσματα

Το υπόδειγμα που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία για τον προσδιορισμό της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων είναι το τροποποιημένο μοντέλο της Jones (1991). Το μοντέλο αυτό, χρησιμοποιεί τη μέθοδο της παλινδρόμησης και συσχετίζει το σύνολο των δεδουλευμένων λογαριασμών (accruals) με τις αλλαγές στο επίπεδο των πωλήσεων και του συνόλου των παγίων, με σκοπό τον εντοπισμό αυξομειώσεων των “accruals” που

δεν οφείλονται στην λειτουργία της επιχείρησης αλλά σε πρακτικές χειραγώγησης των αποτελεσμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, θεώρησα σημαντικό στην συγκεκριμένη έρευνα να διερευνηθούν οι παράγοντες που επιδρούν στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των μικρομεσαίων εταιριών, καθώς στην διαθέσιμη λογιστική βιβλιογραφία, πολλές μελέτες έχουν ερευνήσει την σημαντικότητα της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αλλά κυρίως σε μεγάλες εισηγμένες επιχειρήσεις. Η έρευνα που έχει γίνει πάνω στο συγκεκριμένο θέμα σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι πολύ περιορισμένη και εστιάζει στις συνέπειες που επιφέρει η φτωχή ποιότητα στην πληροφόρηση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και όχι στις βαθύτερες αιτίες που την προκαλούν.

Τέλος, οι παράγοντες που διερευνήθηκαν είναι ο λογιστικός έλεγχος και η χρηματοοικονομική μόχλευση, καθώς η επίδρασή τους έχει επαληθευτεί στις μεγάλες εισηγμένες εταιρίες και κρίνεται σημαντικό να επαληθευτεί η επίδρασή τους και στις μικρομεσαίες εταιρίες.

Κεφάλαιο 2^ο Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

2.1 Ο ορισμός του ελέγχου

Ο έλεγχος είναι μία συστηματική και ανεξάρτητη εξέταση των βιβλίων, λογαριασμών, υποχρεωτικών αρχείων, εγγράφων και αποδείξεων πληρωμών ενός οργανισμού ώστε να εξακριβωθεί κατά πόσο οι οικονομικές καταστάσεις καθώς και οι μη χρηματοοικονομικές γνωστοποιήσεις παρουσιάζουν μία αληθή και δίκαιη εικόνα της επιχείρησης. Επιχειρείται επίσης να διασφαλιστεί ότι τα βιβλία των λογαριασμών τηρούνται σωστά από τον υπόχρεο, όπως απαιτείται από τον νόμο. Η ελεγκτική έχει μετατραπεί σε ένα φαινόμενο που είναι πάντοτε παρών στον εταιρικό και δημόσιο τομέα με συνέπεια οι ακαδημαϊκοί να έχουν αρχίσει να κάνουν λόγο για μία «Ελεγκτική Κοινωνία» (Power, 1997).

Ο ελεγκτής αντιλαμβάνεται και αναγνωρίζει τις προτάσεις που τίθενται ενώπιόν του για εξέταση, λαμβάνει τα αποδεικτικά στοιχεία, αξιολογεί και διατυπώνει γνώμη με βάση την κρίση του, η οποία κοινοποιείται μέσω της έκθεσης ελέγχου. (Matthews, 2006).

Κάθε θέμα μπορεί να ελεγχθεί. Οι έλεγχοι παρέχουν την διασφάλιση από ένα τρίτο μέρος στα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη ότι το υπό εξέταση θέμα είναι απαλλαγμένο από ουσιώδεις ανακρίβειες. Ο όρος αυτός εφαρμόζεται συχνά στους ελέγχους των οικονομικών πληροφοριών που σχετίζονται με ένα νομικό πρόσωπο. Άλλοι τομείς που συνήθως ελέγχονται περιλαμβάνουν:

- Γραμματειακός έλεγχος
- Έλεγχος ως προς την συμμόρφωση
- Εσωτερικός έλεγχος,
- Έλεγχος διαχείρισης της ποιότητας
- Έλεγχος διαχείρισης έργου

Η αγγλική λέξη για τον έλεγχο, “audit” προέρχεται από την λατινική λέξη «audire» που σημαίνει «ακούω» (Mvkenna, 2011). Κατά την διάρκεια των μεσαιωνικών χρόνων, όταν η χειρωνακτική τήρηση βιβλίων ήταν διαδεδομένη, οι ελεγκτές στην Βρετανία συνήθιζαν να ακούνε τους λογαριασμούς που τους

διάβαζαν φωναχτά και να ελέγχουν ότι το προσωπικό του οργανισμού δεν χαρακτηριζόταν από αμέλεια ή δολιότητα (Weil, Schipper and Francis, 2013).

2.2 Η σημασία και η αναγκαιότητα του ελέγχου

Λόγω ισχυρών κινήτρων (συμπεριλαμβανομένης της φορολογίας, παραπλανητικών πωλήσεων και άλλων μορφών απάτης) για την σωστή δήλωση των οικονομικών πληροφοριών, ο έλεγχος αποτελεί νομική απαίτηση για πολλούς φορείς που έχουν την δύναμη να εκμεταλλευτούν τις οικονομικές πληροφορίες για προσωπικό κέρδος. Παραδοσιακά, οι έλεγχοι σχετίζονταν κυρίως με την απόκτηση πληροφοριών σχετικά με τα χρηματοπιστωτικά συστήματα και τα οικονομικά στοιχεία μιας εταιρείας ή μιας επιχείρησης.

Οι οικονομικοί έλεγχοι εκτελούνται για να εξακριβωθεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των πληροφοριών, καθώς και για να παρασχεθεί μία εκτίμηση του εσωτερικού ελέγχου ενός συστήματος. Ως αποτέλεσμα αυτού, ένας τρίτος μπορεί να εκφράσει μία γνώμη για το εν λόγω πρόσωπο/τον οργανισμό/ το σύστημα (κλπ). Η γνώμη που διατυπώνεται στις οικονομικές καταστάσεις θα εξαρτάται από τα τεκμήρια του ελέγχου που συγκεντρώθηκαν.

Λόγω των περιορισμών, ένας έλεγχος επιδιώκει να παρέχει εύλογη διασφάλιση ότι οι καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη σφάλματα. Ως εκ τούτου, υιοθετείται συχνά η στατιστική δειγματοληψία στους ελέγχους. Στην περίπτωση των δημοσιονομικών ελέγχων, ένα σύνολο οικονομικών καταστάσεων λέγεται ότι είναι αληθές και δίκαιο όταν είναι απαλλαγμένο από ουσιώδεις ανακρίβειες, μια έννοια που επηρεάζεται από ποσοτικούς (αριθμητικούς) και ποιοτικούς παράγοντες. Όμως, πρόσφατα, κερδίζει έδαφος το επιχείρημα ότι ο έλεγχος θα πρέπει να πηγαίνει πέρα από τα όρια του αληθούς και δίκαιου (Freeman et al., 2014; Horngren, 2013).

Η κοστολόγηση είναι μία διαδικασία για την εξακρίβωση του κόστους παραγωγής ή της παραγωγής οποιουδήποτε αντικειμένου, βάσει των λογαριασμών που μετρούν την χρήση των υλικών, την εργασία ή άλλα στοιχεία του κόστους. Με απλά λόγια, ο όρος «έλεγχος του κόστους» σημαίνει τον συστηματικό και ακριβή έλεγχο των λογαριασμών και αρχείων του κόστους και

τον έλεγχο για την τήρηση των στόχων της κοστολόγησης. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Λογιστών Κόστους και Διαχείρισης του Πακιστάν, ένας έλεγχος του κόστους είναι «μία εξέταση των λογιστικών αρχείων και επαλήθευσης των γεγονότων για να διαπιστωθεί το κόστος του προϊόντος, σύμφωνα με τις αρχές της λογιστικής του κόστους».

2.3 Παράγοντες σε σχέση με τον έλεγχο που επηρεάζουν την ποιότητα των οικονομικών αναφορών

Στις ΗΠΑ, οι έλεγχοι των εισηγμένων στο χρηματιστήριο εταιρειών διέπονται από κανόνες που θεσπίζονται από ένα συμβούλιο εποπτείας, το «Public Company Accounting Oversight Board» (PCAOB), το οποίο ιδρύθηκε με το άρθρο 404 του νόμου Sarbanes-Oxley του 2002. Ένας τέτοιος έλεγχος αποκαλείται ολοκληρωμένος λογιστικός έλεγχος όταν οι ελεγκτές, πέραν της γνώμης επί των οικονομικών καταστάσεων, πρέπει επίσης να εκφέρουν γνώμη για την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας επί της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, σύμφωνα με το Πρότυπο Νο 5 του PCAOB (Hornngren et al., 2013).

Υπάρχουν επίσης νέα είδη ολοκληρωμένης ελεγκτικής τα οποία χρησιμοποιούν ενιαίο υλικό συμμόρφωσης. Λόγω του αυξανόμενου αριθμού των κανονισμών και της ανάγκης για λειτουργική διαφάνεια, οι οργανισμοί υιοθετούν ελέγχους βάσει κινδύνου οι οποίοι μπορούν να καλύψουν τους πολλαπλούς κανονισμούς και τα πρότυπα από ένα μόνο συμβάν ελέγχου. Αυτή είναι μια πολύ νέα, αλλά απαραίτητη προσέγγιση σε ορισμένους τομείς για να εξασφαλιστεί ότι όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις διακυβέρνησης μπορούν να επιτευχθούν χωρίς επαναλαμβανόμενες προσπάθειες τόσο από τους πόρους ελέγχου, όσο και από τους πόρους που φιλοξενούν τον έλεγχο.

Ο σκοπός της αξιολόγησης είναι να μετρηθεί κάτι ή να υπολογιστεί μία τιμή γι' αυτό. Αν και η διαδικασία παραγωγής μιας αξιολόγησης μπορεί να περιλαμβάνει έναν έλεγχο από ανεξάρτητο επαγγελματία, ο σκοπός του είναι να παρέχει μία μέτρηση παρά να εκφράσει την γνώμη του σχετικά με την ορθότητα των δηλώσεων ή την ποιότητα της απόδοσης.

Οι ελεγκτές των οικονομικών καταστάσεων και μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου της συμμόρφωσης) μπορούν να ταξινομηθούν σε δυο κατηγορίες (Breitner and Anthony, 2012):

- Εξωτερικός ελεγκτής / ορκωτός ελεγκτής είναι μία ανεξάρτητη επιχείρηση που ασχολείται με τον πελάτη που υποβάλλεται σε έλεγχο, για να εκφράσει την γνώμη του σχετικά με το εάν οι οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας είναι απαλλαγμένες από ουσιώδεις ανακρίβειες, είτε αν αυτό οφείλεται σε απάτη ή λάθος. Για τις εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες, οι εξωτερικοί ελεγκτές μπορεί επίσης να απαιτείται να εκφράσουν γνώμη επί της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών ελέγχων επί των οικονομικών εκθέσεων. Οι εξωτερικοί ελεγκτές μπορεί να εκτελούν και άλλες συμφωνημένες διαδικασίες, που σχετίζονται ή δεν σχετίζονται με τις οικονομικές καταστάσεις. Το πιο σημαντικό, αν και οι εξωτερικοί ελεγκτές σχετίζονται και πληρώνονται από την ελεγχόμενη εταιρεία, θα πρέπει να θεωρούνται ότι λειτουργούν ανεξάρτητα.
- Ελεγκτής κόστους /ορκωτός ελεγκτής κόστους είναι μία ανεξάρτητη επιχείρηση που ασχολείται με τον πελάτη που υπόκειται στον έλεγχο του κόστους, για να εκφράσει την γνώμη του σχετικά με το εάν οι δηλώσεις για το κόστος της εταιρείας είναι απαλλαγμένες από ουσιώδεις ανακρίβειες, είτε αυτό οφείλεται σε απάτη ή σε λάθος. Για τις εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες, μπορεί να απαιτηθεί από τους εξωτερικούς ελεγκτές να εκφράσουν την γνώμη τους επί της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών ελέγχων όσον αφορά στην υποβολή των εκθέσεων κόστους. Πρόκειται για εξειδικευμένα άτομα που ονομάζονται Λογιστές Κόστους ή Λογιστές Κόστους & Διαχείρισης ή Διαπιστευμένοι Λογιστές Διαχείρισης.

2.3.1 Η ανεξαρτησία των ορκωτών ελεγκτών λογιστών

Η ανεξαρτησία των ορκωτών ελεγκτών λογιστών ενισχύεται από μια ανεξάρτητη επιτροπή ελέγχου, η οποία διασφαλίζει ότι ο ελεγκτής δεν επηρεάζεται με κανέναν τρόπο από την ελεγχόμενη επιχείρηση-πελάτη. Η επιτροπή μπορεί να διεξάγει άτυπες και ιδιωτικές συναντήσεις, χωρίς την

παρουσία της διοίκησης της εταιρείας ώστε να ενθαρρύνει τον εξωτερικό ελεγκτή να είναι διαφανής για υλικά θέματα σε πρώιμο στάδιο. Ο πιο διαδεδομένος και κοινά αποδεκτός ορισμός της ανεξαρτησίας στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία είναι αυτός του DeAngelo (1981), σύμφωνα με τον οποίο, ανεξαρτησία είναι η υπό όρους πιθανότητα ο ορκωτός ελεγκτής λογιστής να αναφέρει τις παραβιάσεις που ανακαλύπτει. Από την άλλη ο Schuetze (1994) όρισε την ανεξαρτησία ως μια στάση-κατάσταση του νου, ενώ οι Magill και Previts (1991) θεωρούν ότι αποτελεί μια συνάρτηση του χαρακτήρα με την ακεραιότητα και την αξιοπιστία.

Οι Ponemon και Gabhart (1990) χρησιμοποιώντας το μοντέλο του Kohlberg για το στάδιο της ηθικής ανάπτυξης και της ηθική νόησης ενός ορκωτού ελεγκτή λογιστή διακρίνουν τρία επίπεδα ηθικής νόησης, το προ-συμβατικό, το συμβατικό και το μετά-συμβατικό. Εντόπισαν, λοιπόν, ότι υπάρχει μια συστηματική σχέση μεταξύ της μέτρησης της ηθικής νόησης των ελεγκτών και της ανεξαρτησίας τους. Διαπίστωσαν, επίσης, ότι οι αποφάσεις που σχετίζονται με την ανεξαρτησία, επηρεάζονται σημαντικά από παράγοντες που αφορούν σε κυρώσεις και πιθανές επιπτώσεις που θα έχουν οι πράξεις μη-ανεξαρτησίας τους.

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Geiger και Raghunandan (2002), οι ελεγκτές που έχουν εμπειρία στην ελεγκτική για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα είναι πιο πιθανό να είναι ανεξάρτητοι. Ενώ, οι ελεγκτές που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ποιότητα στο ελεγκτικό τους έργο είναι πιο πιθανό να αντισταθούν σε πιέσεις για μείωση της ποιότητας αυτής, κάτι που ενισχύει την ανεξαρτησία τους (Craswell et al, 1995; Myers et al., 2003; Krishnan, 2003). Δηλαδή, οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές που χαρακτηρίζονται από ανεξαρτησία είναι και αυτοί που διενεργούν υψηλής ποιότητας ελέγχους.

Οι Wright και Wright (1997) υποστήριξαν ότι η ανεξαρτησία των ελεγκτών είναι στην καρδιά της ακεραιότητας της διαδικασίας ελέγχου. Όταν οι ελεγκτές και οι πελάτες διαπραγματεύονται θέματα σχετικά με την χρηματοοικονομική πληροφόρηση, η διατήρηση της ακεραιότητας της λειτουργίας ενός ανεξάρτητου ελέγχου είναι υποχρεωτική για τους ελεγκτές και απαιτείται από τα πρότυπα του λογιστικού και ελεγκτικού επαγγέλματος.

2.3.2 Παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών

Συχνό φαινόμενο για τις ελεγκτικές εταιρείες είναι να παρέχουν εκτός των ελεγκτικών υπηρεσιών που αποτελούν και την κύρια δραστηριότητά τους, και μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις ελεγχόμενες επιχειρήσεις. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να αφορούν στο στρατηγικό σχεδιασμό που αναπτύσσει η επιχείρηση, τη χρηματοδότηση επενδύσεων, την εγκατάσταση προγραμμάτων και υπηρεσιών ανάθεσης εσωτερικού ελέγχου, καθώς και την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τις ελεγκτικές εταιρείες έρχεται σε σύγκρουση με τον Κώδικα Δεοντολογίας που πρέπει αυτές να εφαρμόζουν, μιας και μπορεί να πληγεί η ανεξαρτησία, η αντικειμενικότητα και η αμεροληψία του ελεγκτή κατά τη διενέργεια του ελεγκτικού του έργου.

Πληθώρα ερευνών έχει αποδείξει ότι επιχειρήσεις στις οποίες παρέχονται μη ελεγκτικές υπηρεσίες από ελεγκτικές εταιρείες εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό κερδών, το οποίο μάλιστα αποκλίνει του αναμενόμενου, και αυτό δικαιολογείται με την υπόθεση ότι οι ελεγκτές σε αυτές τις περιπτώσεις δείχνουν επιείκεια κατά τη διενέργεια του ελέγχου, καθώς δημιουργούνται δεσμοί μεταξύ αυτών και των ελεγχόμενων επιχειρήσεων (Schockley, 1981; Simunic, 1984; Devis et al., 1993; Frankel et al., 2002).

Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα των Cahan et al. (2008), διαπιστώθηκε ότι η χειραγώγηση των κερδών είναι εντονότερη όταν οι αμοιβές των ελεγκτών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες είναι υψηλότερες από τις αμοιβές τους για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών, καθώς και όταν είναι μεγαλύτερη η χρονική περίοδος κατά την οποία παρέχονται μη ελεγκτικές υπηρεσίες.

Παρόλα αυτά, δεν είναι λίγες οι έρευνες που υποστηρίζουν ότι σε περίπτωση παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών από πλευράς του ελεγκτή στην ελεγχόμενη επιχείρηση, όχι μόνο δεν μειώνεται η ανεξαρτησία του και άρα η ποιότητα του ελέγχου, αλλά αντίθετα αυτό συμβάλει θετικά στην ποιότητα του ελέγχου, μιας και αυξάνονται οι γνώσεις του ελεγκτή σχετικά με τις διαδικασίες

και τις λειτουργίες στο εσωτερικό της ελεγχόμενης επιχείρησης, αυξάνοντας ως αποτέλεσμα την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία του ελεγκτή (DeFond and Francis, 2005; Krishnan and Yu, 2011).

Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι ερευνητές αποκλίνουν κι των δύο παραπάνω απόψεων. Έτσι, ο Law (2010) διαχωρίζει τις μη ελεγκτικές υπηρεσίες σε αυτές που επιδρούν θετικά στην ποιότητα του ελέγχου και σε αυτές που επιδρούν αρνητικά στην ποιότητα του ελέγχου. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη κατηγορία εντάσσει την παροχή φορολογικών υπηρεσιών, ενώ στη δεύτερη κατηγορία εντάσσει την παροχή λογιστικών υπηρεσιών, υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ως ένας ακόμα παράγοντας που επηρεάζει την ποιότητα του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων φαίνεται να είναι η διάρκεια της θητείας των ελεγκτών στην ελεγχόμενη επιχείρηση καθώς και η συχνότητα εναλλαγής τους.

Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι η μακροχρόνια θητεία των ελεγκτών επηρεάζει αρνητικά την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία τους, και επομένως και την ποιότητα του ελέγχου, μιας και αυτοί τείνουν να προστατεύουν την ελεγχόμενη επιχείρηση αποκρύπτοντας ουσιώδη λάθη, παραλείψεις και ανακρίβειες που εντοπίζουν κατά τη διενέργεια του ελεγκτικού τους έργου (Davis et al., 2000). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι οι μακροχρόνιες σχέσεις μεταξύ του ελεγκτή και της ελεγχόμενης επιχείρησης μειώνουν την προθυμία του πρώτου για έκδοση αρνητικής γνώμης (Vanstraelen, 2000). Ενώ, σύμφωνα με τους Booker και Daniels (2008), η πολιτική εναλλαγής που ακολουθούν οι ελεγχόμενες επιχειρήσεις επηρεάζει θετικά την ανεξαρτησία του ελεγκτή και κατά επέκταση την ποιότητα του ελέγχου.

Εντούτοις, πολλοί είναι και αυτοί που υποστηρίζουν πως όσο μεγαλύτερη διάρκεια έχει η θητεία των ελεγκτών τόσο βελτιώνεται και η ποιότητα του ελέγχου, ως απόρροια της εξοικείωσης που αποκτά ο ελεγκτής με το περιβάλλον της ελεγχόμενης επιχείρησης, καθιστώντας τον ικανότερο να κατανοεί ζητήματα σχετικά με τη λειτουργία της και γενικότερα να αυξάνει τις γνώσεις του περί αυτής (Ebrahim, 2001; Myers et al., 2003; Ghosh and Moon, 2004). Επομένως,

σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, οι δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις θεωρούνται πιο αξιόπιστες για επιχειρήσεις που ελέγχονται από τον ίδιο ελεγκτή για μεγάλο χρονικό διάστημα.

2.3.3 Επιτροπές ελέγχου

Η ύπαρξη επιτροπής ελέγχου στην ελεγχόμενη επιχείρηση όχι μόνο παίζει ένα σημαντικό ρόλο παρακολούθησης για τη διασφάλιση της ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και της εταιρικής υπευθυνότητας. Σύμφωνα με τους Carcello και Neal (2000), καθώς και τους Abbott et al. (2001) οι ενεργές και ανεξάρτητες επιτροπές ελέγχου απαιτούν ένα υψηλό επίπεδο στην ποιότητα του ελέγχου, εξαιτίας της προσπάθειας τους να διατηρήσουν τη φήμη τους και να αποφύγουν εμπλοκή σε ζητήματα σχετικά με οικονομικές ανακρίβειες και σκάνδαλα.

Ως εκ τούτου, η ύπαρξη επιτροπών ελέγχου στην ελεγχόμενη επιχείρηση στην πλειοψηφία των περιπτώσεων λειτουργεί ενισχυτικά της ποιότητας του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, με την προϋπόθεση οι επιτροπές αυτές να είναι ανεξάρτητες από την Διοίκηση.

2.3.4 Μέγεθος ελεγκτικής εταιρείας

Εξαιτίας της δυσκολίας που υπάρχει στην μέτρηση της ποιότητας του ελέγχου, πολλοί ερευνητές θεωρούν πως το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας μπορεί να λειτουργήσει ως υποκατάστατο στην αξιολόγηση της ποιότητας των παρεχόμενων ελεγκτικών εργασιών, με την έννοια ότι το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας μπορεί κατά προσέγγιση να διασφαλίσει την ποιότητα στον έλεγχο. Από έρευνες έχει αποδειχθεί πως η σχέση μεταξύ του μεγέθους της ελεγκτικής εταιρείας και της ποιότητας του ελέγχου που διενεργείται, είναι ισχυρή και θετική.

Η εξέταση της σχέσης μεταξύ του μεγέθους της ελεγκτικής εταιρείας και της ποιότητας του ελέγχου είναι σημαντική για ποικίλους λόγους. Καταρχήν, αν το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας αποτελεί χρήσιμο και αξιόπιστο υποκατάστατο για την ποιότητα του ελέγχου, οι χρήστες της έκθεσης ελέγχου και

των χρηματοοικονομικών καταστάσεων διαθέτουν ένα δείκτη ποιότητας άμεσα παρατηρήσιμο. Αυτό μπορεί να είναι αρκετά χρήσιμο, δεδομένου ότι η ποιότητα του ελέγχου, καθώς και άλλων λογιστικών υπηρεσιών, είναι δύσκολο να καθοριστεί, ακόμη και μετά την ολοκλήρωσή τους. Επίσης, η δομή της ασφάλισης αστικής ευθύνης, καθώς και τα ασφάλιστρα, θα μπορούσαν να επηρεαστούν, εάν η ποιότητα του ελέγχου αποδεικνύεται ότι σχετίζεται με το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας.

Υποθέτοντας, λοιπόν, πως οι μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες έχουν διενεργήσει περισσότερες και μεγαλύτερης δυσκολίας ελέγχους, είναι πιο πιθανό να σχετίζονται με πιο ακριβείς πληροφορίες και να έχουν αναπτύξει ισχυρότερους μηχανισμούς εντοπισμού σφαλμάτων, παραλείψεων και λαθών, από ότι οι μικρότερες, και άρα λιγότερο έμπειρες, ελεγκτικές εταιρείες (Beatty, 1989; Titman και Trueman, 1986).

Επιπλέον, ο DeAngelo (1981) ισχυρίζεται πως οι μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες παρέχουν υψηλότερης ποιότητας ελέγχους, επειδή έχουν λιγότερα κίνητρα για να θέσουν σε κίνδυνο τα πρότυπα τους, ενώ παράλληλα, ενδιαφέρονται περισσότερο να εξασφαλίσουν τη διατήρηση των πελατών, διατηρώντας τη καλή φήμη τους, σε σχέση με τις μικρότερες επιχειρήσεις. Ομοίως, οι Dopuch και Simunic (1982) υποστήριξαν πως η ποιότητα του ελέγχου είναι συνάρτηση του αριθμού και της έκτασης των ελεγκτικών διαδικασιών που εκτελούνται από τον ελεγκτή και ότι οι μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες έχουν περισσότερους πόρους για να διεξάγουν δοκιμές, και τελικά να διασφαλίσουν υψηλής ποιότητας ελέγχους. Σε έρευνα τους, οι Moore και Scott (1989), αποδεικνύουν πως το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας και η έκταση των ελεγκτικών εργασιών είναι θετικά συνδεδεμένα μεγέθη, αποδεικνύοντας επακόλουθα πως, μιας και η έκταση των ελεγκτικών εργασιών σημαίνει και ποιοτικότερο έλεγχο, και το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας συνδέεται θετικά με την ποιότητα του ελέγχου.

Λαμβάνοντας υπόψη την δυσκολία που υπάρχει στην αξιολόγηση της ποιότητας του ελέγχου, ο προφανής λόγος για να χαρακτηριστεί η σχέση που υφίσταται μεταξύ του μεγέθους της ελεγκτικής εταιρείας και της ποιότητας

ελέγχου σημαντική, είναι πως παρέχει στους χρήστες της έκθεσης ελέγχου και των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ένα είδος υποκατάστατου για την ποιότητα του ελέγχου. Ακόμη, αν οι ελεγχόμενες επιχειρήσεις αντιληφθούν και αποδεχτούν πως όντως η ποιότητα σχετίζεται με το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας, τότε το τελευταίο να επηρεάσει την αποδοτικότητα τους στην αγορά.

Από την άλλη, σύμφωνα με τους Krishnan και Schauer (2000), οι ρυθμιστικές αρχές υποστηρίζουν πως δεν υφίσταται σχέση μεταξύ του μεγέθους της ελεγκτικής εταιρείας και της ποιότητας του ελέγχου. Σε κάθε περίπτωση, είναι κοινώς αποδεκτό πως οι μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες με διεθνή φήμη σχετίζονται με υψηλότερης του μέσου όρου ποιότητα ελέγχου.

2.3.5 Βαθμός εξειδίκευσης ελεγκτή

Ο κύριος σκοπός του ελέγχου είναι να διαβεβαιώσει τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ότι αυτές είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη σφάλματα, παραλείψεις και ανακρίβειες. Σε πληθώρα ερευνών διαπιστώνεται πως υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ της ποιότητας του ελέγχου και των προσόντων και της επάρκειας του ελεγκτή. Επίσης, η τεχνική ικανότητα και τα αυξημένα ελεγκτικά προσόντα πιστεύεται πως αυξάνουν τις αποδοχές και την αμοιβή του ελεγκτή. Τα προσόντα αυτά αφορούν στο επίπεδο της εκπαίδευσης του, την εργασία που επιτελεί, την εμπειρία και τον τύπο πιστοποίησης του. Για να γίνει ένας ελεγκτής αποδοτικός, απαιτούνται ορισμένα προσόντα, όπως για παράδειγμα να είναι καλά εκπαιδευμένος στις κοινωνικές επιστήμες και στις επιστημονικές μεθόδους διερεύνησης και αξιολόγησης. Ενώ, ειδικές γνώσεις στον έλεγχο των διαφόρων λειτουργικών τομέων θα μπορούσαν, επίσης, να αποδειχθούν απαραίτητες.

Αντιθέτως, η ανάπτυξη δεξιοτήτων στον τομέα της λογιστικής και του δημοσιονομικού ελέγχου δεν θεωρείται πάντα απαραίτητη (Hasam, Rana and Abdulhadi, 2013).

Με σκοπό να διασφαλιστεί η επάρκεια στις γνώσεις και τα προσόντα των ορκωτών ελεγκτών λογιστών, απαιτείται η διαρκής εκπαίδευση, η οποία εξασφαλίζει ότι οι ελεγκτές υποβάλλονται τακτικά σε εκπαιδευτικές

δραστηριότητες, όπως σεμινάρια, για τη συνεχή διατήρηση και την ενίσχυση των επαγγελματικών τους ικανοτήτων. Από την άλλη πλευρά, η συνεχής εκπαίδευση και η κατάρτιση μπορούν να περιλαμβάνουν θέματα όπως οι τρέχουσες εξελίξεις στη μεθοδολογία του ελέγχου, στη διαχείριση ή εποπτεία, σε ποιοτικές μεθόδους έρευνας, η ανάλυση μελετών περίπτωσης, η στατιστική δειγματοληψία, οι ποσοτικές τεχνικές συλλογής δεδομένων, ο σχεδιασμός της αξιολόγησης, η ανάλυση των δεδομένων.

Επιπρόσθετα, είναι σαφές πως υπάρχει διαφορά στην ποιότητα του ελέγχου που διενεργείται από μη ορκωτούς ελεγκτές λογιστές από αυτήν που διενεργείται από ορκωτούς ελεγκτές λογιστές, δηλαδή εξειδικευμένους ελεγκτές. Ο Sundgren (1998), σε έρευνα του διαπίστωσε ότι οι μη ορκωτοί ελεγκτές λογιστές είναι λιγότερο πιθανό να δώσουν διαφοροποιημένη γνώμη στην έκθεση ελέγχου, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι μη πιστοποιημένοι ελεγκτές παρέχουν μικρότερη διαβεβαίωση από ορκωτούς ελεγκτές.

2.3.6 Αμοιβή του ορκωτού λογιστή

Ο όρος αμοιβή, σε αυτή την περίπτωση, συμπεριλαμβάνει όλα τα κόστη που πληρώνουν οι ελεγχόμενες επιχειρήσεις στους εξωτερικούς ελεγκτές ως αντίτιμο για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών καθώς και μη-ελεγκτικών υπηρεσιών, όπως φορολογικές και συμβουλευτικές. Οι αμοιβές των ορκωτών ελεγκτών λογιστών αποτελούνται κυρίως από τους μισθούς και τα οφέλη που τους παρέχονται μέσω του γραφείου και του τεχνικού προσωπικού, τα έξοδα ταξιδιού, που είναι απαραίτητα για τη διενέργεια του ελέγχου, καθώς και άλλες δαπάνες που είναι απαραίτητες για τον έλεγχο και των συναφών δραστηριοτήτων υποστήριξης αυτού.

Οι αμοιβές των ελεγκτών προσδιορίζεται με βάση το εκτιμώμενο κόστος του χρόνου του προσωπικού που θα χρησιμοποιηθεί ώστε να ολοκληρωθούν οι ελεγκτικές διαδικασίες και το πραγματικό κόστος του ταξιδιού για την επιτέλεση των διαδικασιών αυτών, καθώς και το επιθυμητό περιθώριο κέρδους από την ελεγκτική εταιρεία. Σε έρευνα που διεξήγαγαν οι Kinney και Libby (2002), υποστηρίζουν ότι η απειλή κατά της ανεξαρτησίας του ορκωτού ελεγκτή λογιστή

μπορεί να είναι αρκετά ισχυρή όταν η αμοιβή του ελέγχου είναι μεγάλη. Διάφορες μελέτες που έχουν εξετάσει εμπειρικά τη σχέση μεταξύ της ποιότητας του ελέγχου και της αμοιβής του ορκωτού ελεγκτή λογιστή, καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα με τους Francis και Simon (1987), σύμφωνα με τους οποίους σε μια ανταγωνιστική αγορά, όπως η σημερινή, οι ποιοτικές διαφορές μεταξύ των ελέγχων αντανακλώνται στις αμοιβές των ορκωτών λογιστών ελεγκτών.

Ωστόσο, κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν, έπειτα από εμπειρικές μελέτες, πως οι αμοιβές των ορκωτών λογιστών ελεγκτών συνδέονται θετικά με την ποιότητα του ελέγχου. Δηλαδή, μια υψηλότερη αμοιβή συνεπάγεται και υψηλότερη ποιότητα στον διενεργηθέν έλεγχο (Francis, 2004).

2.3.7 Ποιότητα σε σχέση με τον εσωτερικό έλεγχο

Ένας αποτελεσματικός εσωτερικός έλεγχος ο οποίος χαρακτηρίζεται από ανεξαρτησία και αυξημένη συστηματοποίηση μπορεί και εξασφαλίζει υψηλής ποιότητας οικονομικές καταστάσεις. Ως εκ τούτου, καθίσταται αναγκαία η σωστή λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου και η διεξαγωγή του από εσωτερικούς ελεγκτές.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές παίζουν σημαντικό ρόλο στην διασφάλιση της ποιότητας και της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων, διότι έχουν την απαραίτητη γνώση για την δομή και λειτουργία της επιχείρησης, το προσωπικό και τις εσωτερικές δικλίδες διεύθυνσης (internal control system). Ένας εσωτερικός ελεγκτής έχει καθορισμένες ευθύνες, οι οποίες περιλαμβάνουν τον έλεγχο των διαδικασιών υποβολής εκθέσεων. Παρόλο που το λογιστικό κομμάτι της υποβολής εκθέσεων είναι αρμοδιότητα του εξωτερικού ελεγκτή, ο ρόλος του εσωτερικού ελεγκτή είναι καθοριστικός καθώς αυτός είναι που θα πρέπει να διασφαλίσει την πραγματοποίηση των ελέγχων των οικονομικών καταστάσεων σε συνεχή βάση. Ο εσωτερικός ελεγκτής, πρέπει να επιθεωρεί το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και να αξιολογεί τόσο τον αποτελεσματικό σχεδιασμό του όσο και την αποτελεσματική λειτουργία του. Ένας εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να είναι σε διαρκή ετοιμότητα και εγρήγορση για την ανακάλυψη πιθανής απάτης ή παραποίησης (Καζαντζής, 2006).

Ο συνδυασμός του εσωτερικού και του εξωτερικού ελέγχου θα μπορέσει να διασφαλίσει σε μια εταιρία έναν αποτελεσματικό και ουσιαστικό έλεγχο.

2.3.8 Επίδραση του ελέγχου στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Πολλές προηγούμενες μελέτες απέδειξαν ότι η φήμη του ελεγκτή έχει άμεση σχέση με την ποιότητα του ελέγχου. Σύμφωνα με τον Dye (1993), οι πιο πλούσιες ελεγκτικές εταιρείες έχουν περισσότερα κίνητρα ώστε να επιδείξουν επιμέλεια στην εξέταση των εταιρειών πελατών τους, καθώς το γεγονός ότι είναι πλουσιότερες τις κάνει και πιο επιρρεπείς σε μηνύσεις από τους πελάτες και έχουν περισσότερα να χάσουν σε περίπτωση αποτυχίας των ελέγχων (Clarkson και Simunic, 1994; Feltham κ.ά., 1991). Από την άλλη πλευρά, οι μικρότερες εταιρείες θεωρείται ότι έχουν να χάσουν λιγότερα. Σύμφωνα με τον Pearson (1980), το επίπεδο της ανεξαρτησίας των ελεγκτών σχετίζεται θετικά με το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας. Οι μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες δεν στηρίζονται στα έσοδα από έναν μόνο πελάτη, επειδή οι επιπτώσεις στην οικονομική τους κατάσταση δεν είναι σημαντικές, σε σύγκριση με τις μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες. Ο Pearson (1980) ανέφερε ότι οι μικρότερες εταιρείες θα μπορέσουν δυσκολότερα να αντισταθούν στις πιέσεις του πελάτη σε περιπτώσεις σύγκρουσης. Ο DeAngelo (1981) υποστήριξε ότι οι μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες έχουν να χάσουν περισσότερα αν διαπιστωθεί ότι απέτυχαν να αναφέρουν με ειλικρίνεια την κατάσταση του πελάτη. Ως εκ τούτου, οι εκθέσεις τους αναμένεται να είναι πιο αξιόπιστες. Θεωρήθηκε ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν πελάτες με μεγαλύτερα χαρτοφυλάκια σε σχέση με τις μικρότερες εταιρείες και άρα έχουν περισσότερα να χάσουν αν συνδεθούν με λογιστικά σκάνδαλα.

Επίσης, οι μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες θεωρείται ότι παρέχουν πιο προσωπικές και εξατομικευμένες υπηρεσίες, που ενδεχομένως να ενισχύουν τις στενές σχέσεις με τους πελάτες τους (Gul, 1991; Shockley, 1982). Ο Shockley (1981) διαπίστωσε ότι οι μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες είναι πιο ευάλωτες στον κίνδυνο της απομείωσης της ανεξαρτησίας του ελεγκτή από ότι οι μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες. Ωστόσο, οι εταίροι από τοπικά ή/και περιφερειακά γραφεία που απάντησαν στο ερωτηματολόγιό του, παρουσίασαν αντικρουόμενες απόψεις.

Πιστεύεται ότι αυτή η ομάδα των ερωτηθέντων λειτουργεί προστατευτικά απέναντι στην εικόνα των μικρότερων ελεγκτικών γραφείων (Shockley, 1981). Οι Pearson και Ryans (1981-1982) αποκάλυψαν ότι οι μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες είναι πιο ευάλωτες στις πιέσεις της διοίκησης μιας εταιρείας από ότι οι μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες. Ωστόσο, οι εταίροι στα μικρά και μεσαίου μεγέθους ελεγκτικά γραφεία διαφώνησαν με τον ισχυρισμό ότι το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας διαφοροποιεί τον βαθμό ανεξαρτησίας. Αυτά τα αποτελέσματα υποστηρίχθηκαν όταν ο Gul (1991) διαπίστωσε επίσης ότι οι μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες θα μπορούσαν πιο εύκολα να αντισταθούν στις πιέσεις από τις διοικήσεις των εταιρειών πελατών, από ότι οι μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες και πως οι μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες, σύμφωνα με ισχυρισμούς, υποκύπτουν στις πιέσεις των πελατών τους.

Όσον αφορά στο θέμα της σύνδεσης του μεγέθους της ελεγκτικής εταιρείας και της αντιληπτής αξιοπιστίας των χρηστών και επομένως και της εμπιστοσύνης για το περιεχόμενο των πληροφοριών των οικονομικών καταστάσεων, οι Goldman και Barlev (1974) υποστήριξαν ότι οι εταιρείες έχουν την τάση να μεταπηδούν από τις μικρές προς τις μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες κατά την αρχική προσφορά χρεογράφων με δημόσια εγγραφή, λόγω της υψηλής εξάρτησης των τραπεζών και των χρηματοοικονομικών αναλυτών από τις εκθέσεις που έχουν πιστοποιηθεί από τις μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες. Σύμφωνα με αυτή την επιχειρηματολογία, οι McKinley κ.ά. (1985) απέδειξαν ότι το είδος και το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας συσχετίζεται θετικά με την ανεξαρτησία των ελεγκτών. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι οι οικονομικές καταστάσεις που ελέγχονται από ελεγκτικές εταιρείες που ανήκουν στις Big Eight, θα είναι λιγότερο πιθανό να περιέχουν πληροφορίες μη παρατηρούμενης απάτης (π.χ. ως προς την μέτρηση της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων) σε σύγκριση με εκείνες που ελέγχονται από μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες.

Τα μεγάλα ελεγκτικά γραφεία έχουν ανώτερη τεχνολογία και πιο ταλαντούχους εργαζομένους από ότι οι μικρότερες εταιρείες και συνεπώς έχουν αυξημένα κίνητρα ώστε να συμπεριφέρονται ανεξάρτητα (McLennan και Parko, 2003). Κατά συνέπεια, το περιεχόμενο των πληροφοριών στις εκθέσεις ελέγχου που πιστοποιούνται και προέρχονται από μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες, θεωρείται

πιο αξιόπιστο από αυτό που προέρχεται από τις μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες (Davidson και Neu, 1993; Beatty, 1989; Titman και Trueman, 1986).

2.4 Χρηματοοικονομική μόχλευση

2.4.1 Χρηματοοικονομική μόχλευση – Εισαγωγικά στοιχεία

Ως χρηματοοικονομική μόχλευση καλείται η χρήση δανειακών κεφαλαίων με απώτερο στόχο την αύξηση της απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων. Αυτό επιτυγχάνεται όταν η αναμενόμενη απόδοση του ενεργητικού μιας επιχείρησης (δηλαδή ο λόγος των κερδών προ φόρων και τόκων προς το συνολικό ενεργητικό ξεπερνά το κόστος των δανειακών κεφαλαίων). Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή η απόδοση του ενεργητικού υπολείπεται του κόστους των δανειακών κεφαλαίων, τότε η επιχείρηση ενδεχομένως να βρίσκεται σε κίνδυνο ο οποίος μπορεί να είναι η πραγματοποίηση ζημιών ή ακόμα και η πτώχευση της εταιρίας. Συνεπώς, αποφάσεις οι οποίες σχετίζονται με το ύψος των δανειακών κεφαλαίων που θα πρέπει να χρησιμοποιεί μια επιχείρηση θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τον κίνδυνο αθέτησης των δανειακών υποχρεώσεων. Οπότε αν η εκάστοτε εταιρία δεν είναι σε θέση να καλύψει τις υποχρεώσεις της ενδέχεται να δηλώσει πτώχευση και να κλείσει. Εφόσον όμως γίνεται χρήση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης πραγματοποιούνται σημαντικές αλλαγές στα καθαρά λειτουργικά κέρδη δημιουργώντας επακόλουθες μεγάλες μεταβολές στα κέρδη προς διάθεση ανά μετοχή (Βασιλείου & Ηρειώτης, 2008)

Ως προς τα είδη της χρηματοοικονομικής μόχλευσης μπορεί να γίνει η εξής κατηγοριοποίηση (Δράκου & Καραθανάσης, 2010):

- **Θετική χρηματοοικονομική μόχλευση** κατά την οποία ο βαθμός απόδοσης των Ιδίων Κεφαλαίων είναι πιο μεγάλος από αυτόν του συνολικού κεφαλαίου της επιχείρησης
- **Αρνητική χρηματοοικονομική μόχλευση** στην οποία ο βαθμός απόδοσης των Ιδίων Κεφαλαίων είναι μικρότερος από αυτόν του συνολικού Κεφαλαίου

- **Ουδέτερη χρηματοοικονομική μόχλευση** σύμφωνα με την οποία ο Βαθμός απόδοσης των Ιδίων Κεφαλαίων ισούται με εκείνον του συνολικού Κεφαλαίου

2.4.2 Χρηματοοικονομική μόχλευση σε σχέση με κινδύνους

Μια εταιρία έχει 3 ειδών τρόπους ούτως ώστε να χρηματοδοτήσει το ξεκίνημά της. Αφενός μπορεί να χρηματοδοτηθεί με ίδια κεφάλαια, δηλαδή χρηματοδότηση μέσω των μετόχων της και αφετέρου μπορεί να χρηματοδοτηθεί με δανειακά κεφάλαια πιστωτών. Ωστόσο, υπάρχει και ο τρίτος και πιο διαδεδομένος και χρησιμοποιούμενος τρόπος, ο οποίος είναι η μεικτή χρηματοδότηση με συνδυασμό μετοχικού κεφαλαίου με δανειακά κεφάλαια. Σε τι ποσοστά θα γίνει η μεικτή χρηματοδότηση είναι καθαρά θέμα που άπτεται της εκάστοτε διοίκησης της επιχείρησης.

Ο κίνδυνος που έχουν τα αναμενόμενα καθαρά λειτουργικά κέρδη, εξαρτάται από τις προσδοκίες σε ζητήματα οικονομικής-πολιτικής κατάστασης του κράτους, τις προβλέψεις για τον κλάδο, τις πρώτες ύλες, τα εμπορεύματα και γενικά το περιβάλλον της εταιρίας. Οι εν λόγω παράγοντες προσδιορίζουν ως ένα επίπεδο τον επιχειρηματικό κίνδυνο, που σχετίζεται με την αδυναμία της πρόβλεψης των ανωτέρω παραγόντων που αναφέρθηκαν. Με τη χρήση ξένων κεφαλαίων η επιχείρηση αντιμετωπίζει τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο.

Όσο πιο μεγάλος είναι ο δείκτης ξένα προς ίδια κεφάλαια, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος μη επίτευξης των ζητούμενων κερδών από τους μετόχους. Αυτή είναι η έννοια της μόχλευσης. Αυξημένη μόχλευση ενδέχεται να αυξάνει τα διανεμόμενα οφέλη μιας επιχείρησης σε κάθε μετοχή, αλλά ανάλογα αυξάνονται οι κίνδυνοι και σε περίπτωση ζημιών αυτές είναι δυνατόν να είναι πάρα πολλές (Van Horne , 1971)

Η χρήση ξένων κεφαλαίων, χρειάζεται την πληρωμή ενός σταθερού ποσού που είναι σκόπιμο να αφαιρεθεί από τα καθαρά λειτουργικά κέρδη. Είναι φανερό ότι αν η επιχείρηση έχει χρηματοδοτήσει τις επενδύσεις της μόνο με μετοχικό κεφάλαιο, τα οφέλη ανά μετοχή υπόκεινται μόνο στον επιχειρηματικό κίνδυνο.

Οι σύγχρονοι οργανισμοί αντιμετωπίζουν δύο είδη κινδύνου (Βασιλείου & Ηρειώτης, 2008):

- Τον επιχειρηματικό κίνδυνο (Business Risk)
- Τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο (Financial Risk)

Ο επιχειρηματικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος που αντιμετωπίζουν οι μέτοχοι μιας επιχείρησης η οποία δεν έχει ξένα - δανειακά κεφάλαια. Η μέτρηση του μεμονωμένου επιχειρηματικού κινδύνου δίνεται από το τύπο:

$$\text{ROIC} = \text{Καθαρά Λειτουργικά Κέρδη Μετά Φόρων} / \text{Επενδυμένα Κεφάλαια}$$

Ως χρηματοοικονομικός κίνδυνος καλείται ο επιπλέον κίνδυνος που αναλαμβάνουν οι μέτοχοι μιας εταιρίας ούτως ώστε να έχουν χρηματοδότηση μέσω ξένων - δανειακών κεφαλαίων. Σε αρχική φάση οι μέτοχοι πρέπει να αντιμετωπίσουν τον επιχειρηματικό κίνδυνο, ο οποίος όπως προαναφέρθηκε εκφράζει την αβεβαιότητα των προβλεπόμενων αποδόσεων του επενδυμένου κεφαλαίου (ROIC). Εφόσον η επιχείρηση χρησιμοποιεί και δανειακά κεφάλαια, τότε ο επιχειρηματικός κίνδυνος επιβαρύνει μόνο τους κοινούς μετόχους καθώς οι δανειστές δεν αναλαμβάνουν επιχειρηματικό κίνδυνο. Γενικότερα η χρήση δανειακών κεφαλαίων αυξάνει τη μεταβλητότητα των κερδών προ φόρων και επομένως αυξάνει την αβεβαιότητα των καθαρών εσόδων καθώς επίσης και των κερδών προς διάθεση ανά μετοχή (earnings per share-EPS).

Οπότε, χρηματοοικονομικός κίνδυνος καλείται η μεταβλητότητα των δυνητικών κερδών προς διάθεση σε κάθε μετοχή γύρω από τα αναμενόμενα κέρδη προς διάθεση ανά μετοχή, εξαιτίας λήψης δανειακών κεφαλαίων.

2.4.3 Η επίδραση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Οι μέχρι σήμερα έρευνες επισημαίνουν ότι η μόχλευση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην χειραγώγηση των αποτελεσμάτων. Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η μόχλευση αποτελεί κίνητρο χειραγώγησης των κερδών με στόχο την αποφυγή παράβασης των συμβατικών όρων των δανειακών κεφαλαίων (Sweeney, 1994 ; Dichev και Skinner, 2002). Ο Sweeney (1994), μέσα από την

έρευνά του, υποστήριξε την υπόθεση του χρέους, σύμφωνα με την οποία όσο περισσότερα είναι τα ξένα κεφάλαια μιας εταιρίας προς τα ίδια κεφάλαια, τόσο πιο πιθανό είναι τα διοικητικά στελέχη της εταιρίας αυτής να χειραγωγήσουν τα λογιστικά αποτελέσματα με στόχο την βελτίωση της εικόνας της εταιρίας. Οι Jaggi και Lee (2002) υποστήριξαν ότι η χρήση των διαφοροποιούμενων δεδουλευμένων είχε ως στόχο τον διαβεβαίωση των δανειστών για την μελλοντική κερδοφορία της εταιρίας και την αντιμετώπιση των όποιων παροδικών οικονομικών δυσχερειών.

Αν και μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας επιχειρηματολογεί υπέρ της θετικής συσχέτισης μεταξύ της χειραγώγησης των κερδών και της μόχλευσης. Παρόλα αυτά, κάποιες έρευνες έχουν αναδείξει το ακριβώς αντίθετο. Για παράδειγμα, τα ευρήματα του Jelinek (2007) αποδεικνύουν ότι αυξημένη μόχλευση σχετίζεται με την μείωση της χειραγώγησης των κερδών σε επιχειρήσεις με χαμηλή ανάπτυξη και υψηλή ταμειακή ροή. Ο Jelinek (2007) επίσης υποστήριξε ότι οι αλλαγές στην μόχλευση και τα επίπεδα μόχλευσης έχουν διαφορετικές επιπτώσεις στην χειραγώγηση των κερδών και στην ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω δεν μπορεί να βγει ένα ξεκάθαρο συμπέρασμα σχετικά με την σχέση της μόχλευσης με το φαινόμενο της χειραγώγησης των αποτελεσμάτων και με την επίδρασή της στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, καθώς τα αποτελέσματα των ερευνών είναι αντικρουόμενα.

2.5 Ο κλάδος των ΜΜΕ στην Ελλάδα

Ο ελληνικός τομέας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα, διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό από αυτόν της Ε.Ε. Αρχικά ο τομέας των ΜΜΕ στην Ελλάδα είναι αρκετά μεγαλύτερος σε αντίθεση με αυτόν των μεγάλων επιχειρήσεων οι οποίες αντιστοιχούν μόλις στο μισό του μέσου όρου των χωρών της Ε.Ε. ενώ παρέχει μόλις το 15% των θέσεων εργασίας (European Commission, 2012).

Μέσα στο κλάδο των ΜΜΕ, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό αντιστοιχώντας στο 96,9% των επιχειρήσεων, στο 56,6%

των θέσεων εργασίας και στο 33,9% της προστιθέμενης αξίας σε σύγκριση με τον ευρύτερο μέσο όρο της Ε.Ε. που είναι 92,2%, 29,7% και 21,2% αντιστοίχως. Οι ΜΜΕ στην Ελλάδα είναι λιγότερες από το μισό της Ε.Ε., ενώ υπάρχει μεγαλύτερη διαφορά σε σχέση με την απασχόληση.

Οι μικρές επιχειρήσεις παράγουν μεγαλύτερη συνολική προστιθέμενη αξία από τις άλλες ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρότι ο αριθμός τους είναι πολύ μικρότερος. Αυτό δείχνει ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι αρκετά μικρές για τα δεδομένα της Ε.Ε. Συγχρόνως απασχολούν μόλις 1,88 εργαζόμενους.

Οι ελληνικές μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις εστιάζουν κυρίως στη διαχείριση εμπορικών συναλλαγών, πολύ περισσότερο από τις άλλες ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 38% έναντι 30% και έχουν μικρότερο ποσοστό στις υπηρεσίες, 40% έναντι 45%. Ενώ πολλές από αυτές δρουν στο κλάδο των κατασκευών και της βιομηχανίας, η Ελλάδα είναι κοντά στο μέσο όρο έχοντας 13% και 10% ενώ στην Ευρώπη είναι 15% και 10% ενώ είναι γεγονός πως προσδίδουν λίγο στη προστιθέμενη αξία και ειδικά στις κατασκευές που είναι 7% έναντι 13% ενώ είναι λίγο υψηλότερα για τη βιομηχανία 22% έναντι 21%. Οι επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους που θα μπορούσαν να είχαν μεγαλύτερη συμβολή στην ελληνική οικονομία μέσα από τη παραγωγική τους δεινότητα στη μεταποίηση, στις νέες τεχνολογίες, στην ένταση γνώσης κ.λπ., έχουν μόλις 18% του συνόλου της Ε.Ε. (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/Annexes/htec_esms_an3.pdf).

Με το τέλος του 2012 και μέχρι σήμερα οι ελληνικές ΜΜΕ πλήττονται σε πολύ μεγάλο βαθμό, από τη κρίση η οποία της επηρέασε σε επίπεδο κερδών, προσωπικού και δομής. Η εικόνα είναι χειρότερη από το 2008 και πολύ διαφοροποιημένη από το 2005 που τα πράγματα ήταν αρκετά καλύτερα. Η απασχόληση έχει μειωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό σε απόλυτους βαθμούς κατά περίπου 200.000 μεταξύ 2008 και 2011, αλλά συνεχίζει να είναι υψηλή συναρτήσει του αριθμού των επιχειρήσεων (Βλέπε Πίνακα 2.1).

Πίνακας 2.1

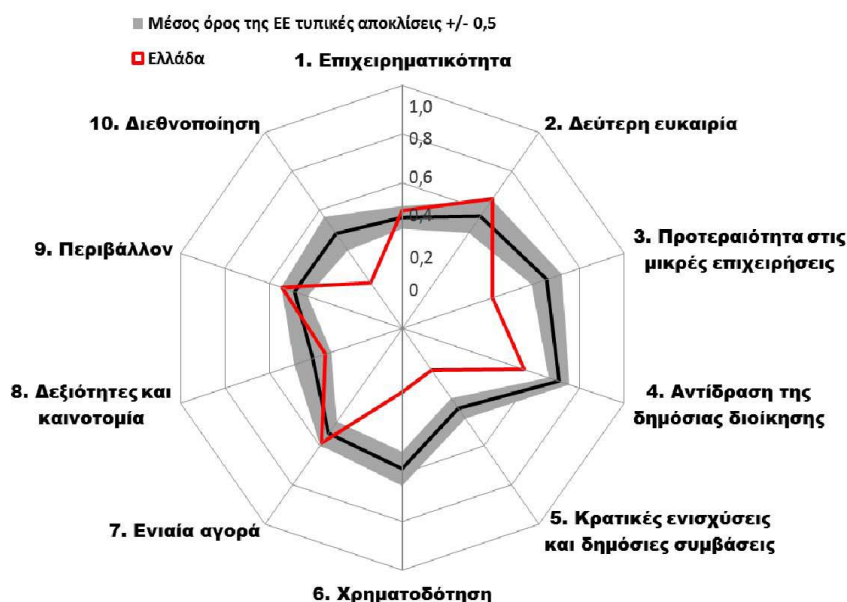
	Αριθμός επιχειρήσεων			Απασχόληση			Προστιθέμενη αξία		
	Ελλάδα		ΕΕ7	Ελλάδα		ΕU27	Ελλάδα		ΕU27
	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Δις. €	Μερίδιο	Μερίδιο
Πολύ μικρές	703.648	96.6%	92.2%	1 338. 671	57.1%	29.6%	23	34.2%	21.2%
Μικρές	21.586	3.0%	6.5%	404 290	17.2%	20.6%	14	21.2%	18.5%
Μικρομεσαίες	2.649	0.4%	1.1%	255.492	10.9%	17.2%	10	14.8%	18.4%
MME	727.883	99.9%	99.8%	1 998 453	85.2%	67.4%	47	70.2%	58.1%
Μεγάλες	399	0.1%	0.2%	346. 200	14.8%	32.6%	20	29.8%	41.9%
Σύνολο	728.282	100.0%	100.0%	2 344 653	100.0%	100.0%	66	100.0%	100.0%

Πηγή:European Commission.(2012), *Επιχειρήσεις και βιομηχανία Ενημερωτικό δελτίο για την SBA 2012 Ελλάδα*, European Commission

Το προφίλ της Ελλάδος σε σχέση με τις ΜΜΕ, παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια μια σχετική ανάπτυξη σε σχέση με τους τομείς της δεύτερης ευκαιρίας, σε σχέση με το περιβάλλον, την ενέργεια, τη καινοτομία και τέλος την επιχειρηματικότητα.

Στους υπόλοιπους τομείς όπως η διεθνοποίηση ή προτεραιότητα, ή η κρατική ενίσχυση κ.λπ. δεν έχει την ίδια ανάπτυξης αντίθετα παρουσιάζει ανησυχητικά χαμηλές επιδόσεις. Τη περίοδο 2007-2012 πέρα από τους άνωθεν τομείς σε γενικές γραμμές τα αποτελέσματα ήταν ανησυχητικά. Βελτίωση παρουσιάζει και η ανταπόκριση της δημόσιας διοίκησης (Βλέπε Σχήμα 2.1).

Σχήμα 2.1: Μέσος όρος της Ε.Ε

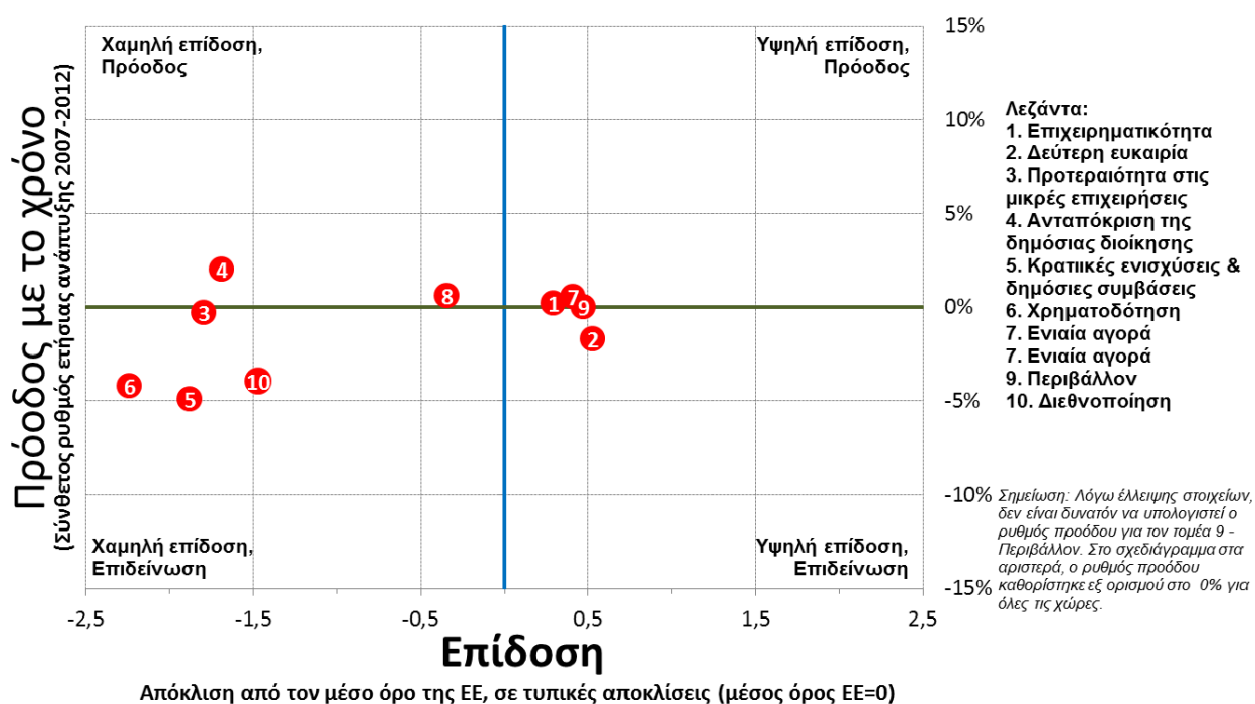

Πηγή: European Commission.(2012), *Επιχειρήσεις και βιομηχανία. Ενημερωτικό δελτίο για την SBA 2012 Ελλάδα*, European Commission

Η αδυναμία χρηματοδότησης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, επίσης αποτελεί ένα σημαίνον ανασταλτικό παράγοντα, σε επίπεδο ανάπτυξης, επενδύσεων σε καινοτόμες δράσεις κ.λπ. (ICAP, 2012). Οι τομείς που καλείται το κράτος να δώσει βαρύτητα για την ενίσχυση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων αλλά και για την ευρύτερη ενίσχυση της οικονομίας είναι η

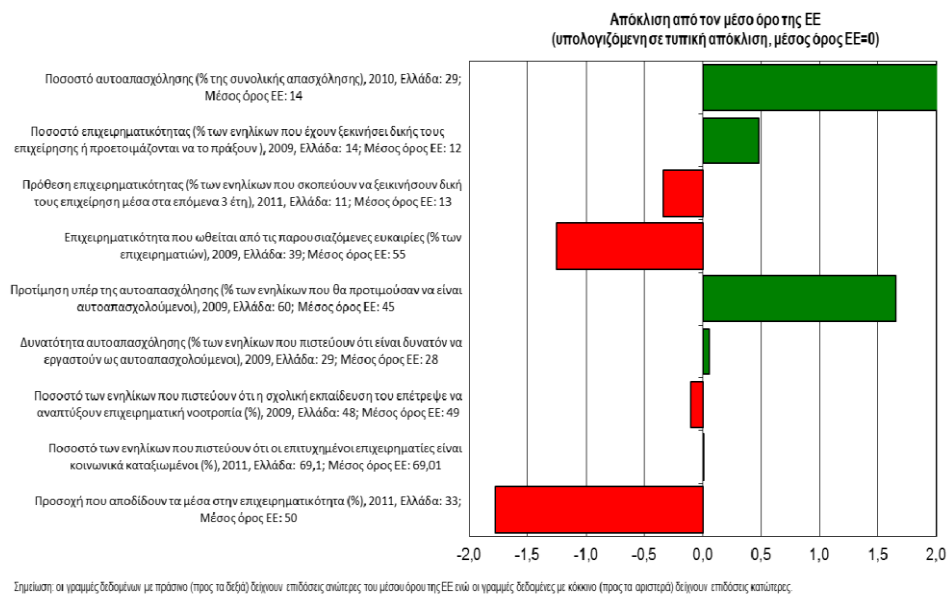
διεθνοποίηση, η ενίσχυση από το δημόσιο τομέα. Το κράτος υλοποίησε το 2011 το σχέδιο με τίτλο «Ελλάδα φιλική προς τις επιχειρήσεις», η οποία δράση είχε και έχει ως στόχο την ενίσχυση των ΜΜΕ και ευρύτερα της επιχειρηματικότητας (Βλέπε Σχήμα 2.2 και Σχήμα 2.3).

Σχήμα 2.2: Η επίδοση της Ελλάδας ως προς τις ΜΜΕ 2007-2012

Πηγή: European Commission.(2012), *Επιχειρήσεις και βιομηχανία Ενημερωτικό δελτίο για την SBA 2012 Ελλάδα*, European Commission

Σχήμα 2.3: Επιχειρηματικότητα

Πηγή: European Commission.(2012), *Επιχειρήσεις και βιομηχανία Ενημερωτικό δελτίο για την SBA 2012 Ελλάδα*, European Commission

Στην Ελλάδα στα χρόνια της κρίσης μέχρι και σήμερα οι πολύ μικρές επιχειρήσεις είναι αυτές που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο κρατούν την αγορά σε σχετικά σταθερά επίπεδα. Αυτό βέβαια και όσο κρατούν τα μέτρα χάνετε και σύντομα πιθανόν να πάψει να υπάρχει.

Το έτος 2010, οι μικρές επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούν μέχρι 10 άτομα κατείχαν το μεγαλύτερο ποσοστό μεγαλύτερο από το μέσο όρο της Ε.Ε-27 στο σύνολο των επιχειρήσεων συγκεκριμένα 96,5% έναντι 92,1% ενώ καταλάμβαναν το 96,6% των μικρών και μεσαίων εταιριών στην Ελλάδα, Σε παρόμοια επίπεδα κινήθηκε η αγορά το 2011 και 2012, πράγμα που αρχίζει να αλλάζει λόγω της δυσχερής οικονομικής κατάστασης της χώρας (Annual Report on EU, 2010-2011).

Οι ΜΜΕ απασχολούσαν περίπου το 85,7% του συνόλου των εργαζομένων της αγοράς, με τις μικρές επιχειρήσεις να έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο της τάξεως του 67,5%, όσο και στο σύνολο της αγοράς με 57,8%. Ακολουθούν οι επιχειρήσεις με 10-49 άτομα οι οποίες το 2011, κατείχαν το 17,4% του συνόλου

των θέσεων εργασίας στην Ελλάδα και περίπου ο 20,3% των θέσεων στις ΜΜΕ (SBA Fact Sheets, 2010-2011).

Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ενώ όπως διαπιστώθηκε καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό της αγοράς δεν δημιουργούν και την ανάλογη προστιθέμενη αξία. Οι ΜΜΕ παρήγαγαν το 71,7% της συνολικής προστιθέμενης αξίας, ενώ οι πολύ μικρές τις χρονιές 2011-2012 μόλις το 35,4%. Ενώ οι μεγάλες ενώ κατέχουν το 0.1% της αγοράς προσδίδουν σε αυτή το 14,4% της προστιθέμενης αξίας.

2.6 Οικονομική κρίση

Στη παρούσα ενότητα θα γίνει αναφορά στη πρόσφατη οικονομική κρίση, η οποία είναι ακόμα υπό εξέλιξη και έχει πλήξει κυρίως την Ευρώπη. Τα αίτια ξεκινούν το 2007 μέσα αρχικά από τη πτώση της κτηματομεσιτικής αγοράς, η οποία επηρέασε το ευρύτερο χρηματοπιστωτικό σύστημα (Dutton, 2010).

Ένα άλλο βασικό πρόβλημα αναφέρεται στη τάση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των μεγαλύτερων σε μέγεθος, να επενδύουν για πολύ καιρό σε προϊόντα υψηλού κινδύνου με στόχο το κέρδος. Αυτό οδήγησε τις επιχειρήσεις σε αδιέξοδο ενώ πολλές από αυτές χρεοκόπησαν (Schwarz, 2008).

Ο επόμενος λόγος ήταν η ασύμμετρη πληροφόρηση από τη πλευρά των οικονομικών αναλυτών, συγκεκριμένα ενώ έβλεπαν το πρόβλημα και ειδικά τη κρίση στη κτηματομεσιτική αγορά, προκειμένου να έχουν ίδια οφέλη τις απέκρυψαν. Οι τράπεζες λειτούργησαν με την ίδια λογική απόκρυψης στοιχείων. Σύμφωνα με την McKinsey Company το 2008 τα πιο σοβαρά αίτια ήταν τα ακόλουθα:

1. Πληθωρισμός-Τιμολογήσεις-Κεφάλαια: Η αρχική αιτία αύξησης του πληθωρισμού ήταν η αύξηση του πετρελαίου, η επόμενη ήταν η αύξηση του πληθωρισμού σε αγορές όπως η Κίνα και η Ινδία. Τέλος η αύξηση των τιμών ειδικά από τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις προκειμένου να επιβιώσουν των πιέσεων που δέχονταν.
2. Μείωση προσλήψεων: Η συνεχής μείωση προσωπικού με στόχο τη μείωση του κόστους και την αύξηση των κερδών, μείωση τη

καταναλωτική ισχύ, επηρέασε τις πωλήσεις και την αγορά ευρύτερα.

3. Η αυξημένη μείωση των τιμών των ακινήτων σε Ισπανία, Μεγάλη Βρετανία, Αμερική επηρέασε την αγορά επιφέροντας ζημιές στη παγκόσμια οικονομία. Συγχρόνως μεγάλες επιχειρήσεις παρουσίασαν τεράστια ελλείμματα τα οποία αδυνατούσαν να καλύψουν κάποιες από αυτές έκλεισαν.
4. Η τιτλοποίηση των στεγαστικών δανείων.
5. Η απελευθέρωση των αγορών χωρίς συγκεκριμένους νόμους και κανόνες.
6. Η αδυναμία σωστής αξιολόγησης από τους οίκους της διαβάθμισης των προϊόντων.
7. Το χαλαρό νομοθετικό πλαίσιο.
8. Οι λανθασμένη διαχείριση από τους πολιτικούς φορείς και η διαφθορά.
9. Οι τεράστιες αμοιβές των υψηλόβαθμων στελεχών.
10. Η άνιση κατανομή του πλούτου.

Οι επιπτώσεις της κρίσης αναφέρονται στα ακόλουθα: (Wright, 2008) 1) Μείωση των ποσοστών του διεθνούς εμπορίου αγαθών, 2) Πτώση του ΑΕΠ σε παγκόσμια κλίμακα, 3) Πτώση τιμών πρώτων υλών, 4) Πτώση διεθνών επενδύσεων μείωση των κερδών στη παροχή υπηρεσιών, μείωση ζήτησης, χρηματοδοτήσεων, 5) Μείωση κατανάλωσης, 6) Αύξηση προστατευτισμού.

Ως δράσεις αντιμετώπισης, ορίστηκαν οι ακόλουθες: (Wright, 2008) 1) Αλλαγές στη στρατηγική των επιχειρήσεων, εστιάζοντας στη ποιότητα, στη καινοτομία, τη διαφορετικότητα, 2) Στήριξη οικονομιών από τις κυβερνήσεις, 3) Ενίσχυση της βιομηχανίας από τα κράτη, 4) Στήριξη και οικονομική βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε χώρες που είχαν πρόβλημα όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιταλία, η Ισπανία κ.λπ. 5) Εστίαση στην ευελιξία από τη πλευρά των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, 5) Αύξηση της φορολογίας η οποία όμως δεν επιφέρει θετικά αποτελέσματα ειδικά για τους ιδιώτες και μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Κεφάλαιο 3^ο Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Ανάπτυξη υποθέσεων

Όπως έγινε εμφανές και στην εισαγωγή, οι παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ενδέχεται να διαφοροποιούνται από αυτούς που επηρεάζουν τις μεγάλες εισηγμένες επιχειρήσεις. Λόγοι για τους οποίους μπορεί να συμβαίνει κάτι τέτοιο, είναι ότι προσελκύουν το ενδιαφέρον λιγότερων επενδυτών σε σχέση με τις μεγαλύτερες, ότι μπορεί να δίνουν μικρότερη βαρύτητα στην ποιότητα της πληροφόρησης που παρέχουν οι χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις, ότι διαθέτουν διαφορετική κεφαλαιακή διάρθρωση από τις μεγάλες επιχειρήσεις και μεγάλη εξάρτηση από δανειακά κεφάλαια και τέλος ότι δεν υπόκεινται όλες σε υποχρεωτικό λογιστικό έλεγχο. Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για να διενεργηθεί έλεγχος σε μια μικρομεσαία επιχείρηση πρέπει κατ' ελάχιστο να πληρούνται δύο από τα τρία ακόλουθα κριτήρια:

1. Σύνολο ενεργητικού > 4.000.000 εκατομμύρια
2. Κύκλος εργασιών > 8.000.000 εκατομμύρια
3. Μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου > 50 άτομα

Οι πιο βασικοί παράγοντες οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα της πληροφόρησης που παρέχεται από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι ο έλεγχος και η μόχλευση. Ο μεν έλεγχος, βάσει της έως τώρα βιβλιογραφίας θεωρείται πως μπορεί να αυξήσει την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και επομένως να βελτιώσει την ποιότητα της πληροφόρησής που αυτές παρέχουν (Caramanis & Lennox, 2008). Όσον αφορά την μόχλευση, ως σήμερα έχει γενικώς εξεταστεί το πώς ο βαθμός μόχλευσης και κατ' επέκταση τα δανειακά κεφάλαια που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση για να καλύψει τις υποχρεώσεις της μπορούν να επηρεάσουν την ποιότητα της πληροφόρησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Από την μια πλευρά, έχει διαπιστωθεί πως υψηλότεροι δείκτες δανειακών προς ίδια κεφάλαια μπορεί να αποτελούν ενδείξεις χειραγώγησης κερδών και προσπάθειας

αποφυγής τυχόν περιορισμών σε λήψεις δανείων ή ακόμη και επίτευξης καλύτερων δανειακών όρων (Ghoss & Moon, 2010). Από την άλλη μεριά, όπως έχουν δείξει μελέτες στις Ηνωμένες Πολιτείες και στο Βέλγιο, παρατηρήθηκαν περιπτώσεις εταιριών με υψηλή μόχλευση, όπου η ποιότητα πληροφόρησης στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις τους ήταν πολύ καλύτερη από αυτή που είχαν εταιρίες με χαμηλό ποσοστό δανειακών κεφαλαίων σε σχέση με τα ίδια κεφάλαιά τους (Van Caneghem & Van Campenhout, 2012).

Ως συνέπεια όλων των ανωτέρω, διατυπώθηκαν οι δύο υποθέσεις που θα ερευνηθούν στην παρούσα εργασία και είναι οι εξής:

***HP1:** Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ υποχρεωτικών ελέγχων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεών τους, ceteris paribus.*

***HP2:** Υπάρχει σχέση μεταξύ της μόχλευσης και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων των μικρομεσαίων εταιρειών, ceteris paribus.*

3.2 Περιγραφή δείγματος και Τρόπος επιλογής δεδομένων

Όσον αφορά την επιλογή του δείγματος αρχικά δημιουργήθηκε μια λίστα με όλες τις εισηγμένες στην Ελλάδα αφαιρώντας τις εταιρίες που ανήκουν στους κλάδους banks, equity investment instruments, financial services, non-equity investment instruments, non-life insurance, real estate investment and services και real estate investment trusts. Με την εφαρμογή των παραπάνω περιορισμών στη λίστα παρέμειναν 198 εταιρίες, οι οποίες άνηκαν στους εξής κλάδους: Τρόφιμα και Ποτά, Χημικά, Κατασκευές και Υλικά συσκευασίας, Υπηρεσίες, Προσωπικά και Οικιακά αγαθά και Τεχνολογία. Στην συνέχεια από αυτές κρατήθηκαν μόνο οι μικρομεσαίες εταιρίες. Τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για τον προσδιορισμό των εταιριών που ανήκουν στον μικρομεσαίο κλάδο ήταν τα ακόλουθα:

- Να απασχολεί λιγότερους από 250 υπαλλήλους

- Ο ετήσιος κύκλος εργασιών να είναι μικρότερος ή ίσος με 50 εκατομμύρια ευρώ.
- Το σύνολο του ενεργητικού να μην υπερβαίνει τα 43 εκατομμύρια ευρώ

Σύμφωνα με την Ελληνική νομοθεσία για την κατηγοριοποίηση μιας εταιρίας στις μικρομεσαίες πρέπει να τηρείται υποχρεωτικά το πρώτο κριτήριο σε συνδυασμό με ένα από τα υπόλοιπα δύο κριτήρια. Συνεπώς, στο τελικό δείγμα παρέμειναν 66 εταιρίες οι οποίες πληρούσαν έναν από τους δυο δυνατούς συνδυασμούς κριτηρίων.

Τα δεδομένα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για τις εκτιμήσεις των μεταβλητών αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων Datastream (Thomson Reuters) και αναφέρονται σε ετήσια βάση για την περίοδο 2007-2012. Πρόκειται για ένα μεγάλο διάστημα το οποίο περιλαμβάνει τόσο την περίοδο πριν (2007) όσο και την περίοδο μετά την οικονομική κρίση (2011-2012).

3.2.1 Μεθοδολογία Εμπειρικής Προσέγγισης

Το εμπειρικό μοντέλο που θα χρησιμοποιηθεί για τον έλεγχο των δυο υποθέσεων HP1 και HP2 είναι το παρακάτω:

$$FRQ_{it} = a + \beta Audit_{it} + \gamma Leverage_{it} + \delta Control_{it} + \varepsilon$$

Όπου:

FRQ: Η απόλυτη τιμή των μη κανονικών – προαιρετικών λογαριασμών δεδουλευμένων (discretionary accruals). Το μέτρο της ποιότητας ορίστηκε με βάση το επίπεδο των μη κανονικών δεδουλευμένων και επομένως όσο μικρότερη είναι η απόλυτη τιμή των DA (discretionary accruals) τόσο υψηλότερη είναι η ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Audit: Ψευδομεταβλητή (dummy) που παίρνει την τιμή 1 όταν διεξάγεται λογιστικός έλεγχος στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των εταιριών

Leverage: Το χρέος μιας επιχείρησης ως προς τα ίδια κεφάλαια

Ως μεταβλητές ελέγχου (**Controls**) για να έχουμε μια καλύτερη εικόνα και πιο αξιόπιστα αποτελέσματα, επιλέχθηκαν οι παρακάτω μεταβλητές:

ROA: Ο λόγος των κερδών προ τόκων και φόρων (ΚΠΤΦ) προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων (αποδοτικότητα των επενδυμένων κεφαλαίων)

Size: Ο λογάριθμος του αριθμού των εργαζομένων

PPE: Ο λόγος των ενσώματων πάγιων περιουσιακών στοιχείων προς τη μέση αξία του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων αρχής και τέλους χρήσης

Growth: Ο λόγος της μεταβολής των πωλήσεων μεταξύ των ετών t και $t-1$ προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων το έτος $t-1$

Crisis: Ψευδομεταβλητή (dummy) που παίρνει την τιμή 1 τα έτη που η Ελλάδα βρίσκεται σε οικονομική κρίση (2008, 2009, 2010)

Industry: Κατηγορική μεταβλητή για έξι κλάδους (τρόφιμα και ποτά, χημικά, κατασκευές και υλικά κατασκευών, υπηρεσίες, προσωπικά και οικιακά αγαθά, τεχνολογία). Η κατηγοριοποίηση έγινε με βάση τους υπερκλάδους του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών και ήταν η εξής:

- **Klados1:** Τρόφιμα και Ποτά
- **Klados2:** Χημικά
- **Klados3:** Κατασκευές και Υλικά Κατασκευών
- **Klados4:** Υπηρεσίες
- **Klados5:** Προσωπικά και Οικιακά Αγαθά
- **Klados6:** Τεχνολογία

Τέλος, το ε αποτελεί το σφάλμα του γραμμικού μοντέλου, το t την εξεταζόμενη χρονιά και το i την εταιρία.

3.2.2 Προσδιορισμός της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Για τον προσδιορισμό της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (FRQ) χρησιμοποιήθηκαν οι λογαριασμοί δεδουλευμένων. Οι λογαριασμοί δεδουλευμένων χωρίζονται σε δυο κατηγορίες τους «μη κανονικούς -

προαιρετικούς» και τους «κανονικούς – μη προαιρετικούς» λογαριασμούς δεδουλευμένων. Οι προαιρετικοί λογαριασμοί δεδουλευμένων (discretionary accruals) οφείλονται στην ύπαρξη στρεβλώσεων που προκαλούνται από την αλλαγή των λογιστικών κανόνων ή από πρακτικές χειραγώγησης κερδών, ενώ οι μη προαιρετικοί (non discretionary accruals) λογαριασμοί δεδουλευμένων οφείλονται στην λειτουργία της επιχείρησης.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση η μεταβλητή FRQ προσδιορίστηκε ως η απόλυτη τιμή των μη κανονικών – προαιρετικών λογαριασμών δεδουλευμένων (discretionary accruals). Η ύπαρξη υψηλών τιμών στους μη κανονικούς – προαιρετικούς λογαριασμούς δεδουλευμένων των εταιριών, οφείλεται σε πρακτικές χειραγώγησης κερδών και συνεπάγεται χαμηλή ποιότητα στις λογιστικές καταστάσεις ενώ αντίθετα οι χαμηλές τιμές στους μη κανονικούς – προαιρετικούς λογαριασμούς δεδουλευμένων δείχνουν υψηλή ποιότητα στις λογιστικές τους καταστάσεις.

Για τον προσδιορισμό των discretionary accruals χρησιμοποιήθηκε το τροποποιημένο υπόδειγμα της Jones. Το μοντέλο της Jones (1991) χρησιμοποιεί τη μέθοδο της παλινδρόμησης και συσχετίζει το σύνολο των λογαριασμών των “accruals” με τις αλλαγές στο επίπεδο των πωλήσεων και του συνόλου των παγίων. Σημαντικό χαρακτηριστικό των “accruals” είναι πως με την πάροδο του χρόνου η επίδρασή τους στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις αντιστρέφεται. Ως αποτέλεσμα, κάθε απόπειρα παραποίησης των λογιστικών αποτελεσμάτων από τα διοικητικά στελέχη καθίσταται αναποτελεσματική εάν εξεταστεί συσσωρευτικά μέσα σε κάποιο χρονικό διάστημα. Αυτό συμβαίνει γιατί μακροπρόθεσμα το άθροισμα των λογιστικών αποτελεσμάτων πρέπει να ισούται με το άθροισμα των καθαρών ταμειακών ροών. Μια επιχείρηση, λοιπόν, δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στα “accruals” για να εμφανίσει βελτιωμένα αποτελέσματα εφόσον οι διογκωμένοι λογαριασμοί θα έχουν αρνητική επίδραση στο λογιστικό αποτέλεσμα σε μελλοντικές χρήσεις, μειώνοντας έτσι τα πιθανά μελλοντικά κέρδη.

Οι Dechow και λοιποί (1995) τροποποίησαν το μοντέλο της Jones προκειμένου να το προσαρμόσουν για αυξήσεις στις πωλήσεις επί πιστώσει σε μία προσπάθεια να μειώσουν τα σφάλματα. Η διαφορά του εν λόγω μοντέλου σε σχέση με το προηγούμενο είναι ότι από τη μεταβολή των εσόδων (ΔREV) αφαιρείται η μεταβολή στους λογαριασμούς πληρωτέους (ΔREC).

Η διαδικασία για τον προσδιορισμό των discretionary accruals (DA) ξεκίνησε με την εκτίμηση της γραμμικής παλινδρόμησης (1), δηλαδή του τροποποιημένου μοντέλου της Jones, ανά δύο έτη (2007-2008, 2009-2010, 2011-2012) και για τρεις υπερκλάδους (Βιομηχανία, Εμπόριο και Υπηρεσίες), με σκοπό την δημιουργία των εκτιμητών της παλινδρόμησης β_0 , β_1 , β_2 . Οι υπερκλάδοι που χρησιμοποιήθηκαν είναι η Βιομηχανία, το Εμπόριο και οι Υπηρεσίες, μέσα στους οποίους ενσωματώθηκαν οι υποκλάδοι Τρόφιμα και Ποτά, Χημικά, Κατασκευές και Υλικά συσκευασίας, Υπηρεσίες, Προσωπικά και Οικιακά αγαθά, Τεχνολογία, Υγεία και Ταξίδια και Αναψυχή.

$$\frac{TA_{it}}{Assets_{it-1}} = \beta_0 \frac{1}{Assets_{it-1}} + \beta_1 \frac{\Delta Sales_{it}}{Assets_{it-1}} + \beta_2 \frac{GPPE_{it}}{Assets_{it-1}} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Όπου β_0 , β_1 , β_2 είναι οι συγκεκριμένες παράμετροι των εταιριών και υπολογίζονται με την μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων, TA_{it} τα συνολικά δεδουλευμένα (total accruals) για την χρονιά t (υπολογίστηκαν αφαιρώντας τις λειτουργικές ταμειακές ροές από το καθαρό αποτέλεσμα της κάθε εταιρίας), $\Delta Sales_{it}$ οι πωλήσεις του έτους t μείον τις πωλήσεις του έτους $t-1$, $GPPE_{it}$ ο πάγιος εξοπλισμός στο τέλος του έτους t , $Assets_{it-1}$ το σύνολο του ενεργητικού στο τέλος του χρόνου $t-1$ και ε_{it} το σφάλμα/λάθος της γραμμικής παλινδρόμησης το οποίο αντιπροσωπεύει την συγκεκριμένη αναλογία discretionary accruals (DA) το έτος t .

Στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας τους εκτιμητές β_0 , β_1 , β_2 , υπολογίζονται για κάθε εταιρία, ανάλογα με τον υπερκλάδο που άνηκε, τα non discretionary accruals (NA) από την εξίσωση(2).

$$NA_{it} = \hat{\beta}_0 \frac{1}{Assets_{it-1}} + \hat{\beta}_1 \frac{\Delta Sales_{it} - \Delta AR_{it}}{Assets_{it-1}} + \hat{\beta}_2 \frac{GPPE_{it}}{Assets_{it-1}} \quad (2)$$

Όπου NA_{it} είναι τα κανονικά/μη προαιρετικά δεδουλευμένα (non-discretionary accruals) το έτος t , ΔAR_{it} η μεταβολή των εισπρακτέων από το έτος $t-1$ στο έτος t . Οι υπόλοιπες μεταβλητές έχουν την ίδια ερμηνεία με αυτές του υποδείγματος (1).

Έχοντας, λοιπόν, υπολογίσει τα non-discretionary accruals για κάθε εταιρία για τα έτη 2007-2012 από την εξίσωση(2), τα discretionary accruals (DA)

υπολογίζονται αφαιρώντας τα non-discretionary accruals (NA) από τα total accruals (εξίσωση 3).

$$DA_{it} = (TA_{it} / Assets_{it-1}) - NA_{it} \quad (3)$$

3.2.3 Μέτρηση μεταβλητών-Περιγραφική στατιστική

Πίνακας 3.1 -Περιγραφική στατιστική των συνεχών μεταβλητών

<i>Variable</i>	<i>Obs</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Dev</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
<i>Frq</i>	390	0,0802386	0,0829013	0,0001172	0,49485
<i>Leverage</i>	393	0,5531965	0,2144068	-0,021489	1,533793
<i>Roa</i>	393	0,0038848	0,0760732	-0,2788057	0,2356305
<i>Ppe</i>	390	0,3406332	0,2249416	0	1,202747
<i>Growth</i>	390	-0,023756	0,1680542	-1,319013	0,7037439
<i>Size</i>	337	2,015269	0,3790296	0,4771213	3,181272

*Όπου **Frq** είναι η απόλυτη τιμή των μη κανονικών – προαιρετικών λογαριασμών δεδουλευμένων (discretionary accruals), **Leverage** το χρέος μιας επιχείρησης ως προς τα ίδια κεφάλαια, **Roa** η αποδοτικότητα των επενδυμένων κεφαλαίων, **Ppe** ο λόγος των ενσώματων πάγιων περιουσιακών στοιχείων προς τη μέση αξία του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων αρχής και τέλους χρήσης, **Growth** ο λόγος της μεταβολής των πωλήσεων μεταξύ των ετών *t* και *t-1* προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων το έτος *t-1* και **Size** ο λογάριθμος του αριθμού των εργαζομένων*

Παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του Roa διαμορφώνεται στο 0,003. Η τιμή αυτή είναι εξαιρετικά χαμηλή και πιθανώς εξαρτάται από την ύπαρξη οικονομικής κρίσης τα χρόνια 2008-2010. Όσον αφορά την αποδοτικότητα των πάγιων περιουσιακών στοιχείων ως προς το συνολικό ενεργητικό (PPE) η μέση τιμή της είναι 0,34. Ως προς τον ρυθμό ανάπτυξης των πωλήσεων (Growth) η μέση τιμή του είναι ίση με -0,023 που δείχνει ότι οι πωλήσεις το χρονικό διάστημα 2007-2012 κατά μέσο όρο μειώθηκαν για τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ακόμα η μέση τιμή του size, που αντιπροσωπεύει το μέγεθος των εταιριών του δείγματος και καθορίζεται από τον αριθμό των υπαλλήλων κάθε εταιρίας, είναι ίση με 2,01 το οποίο φαίνεται λογικό καθώς για την επιλογή των εταιριών του δείγματος τέθηκε ως κριτήριο ο αριθμός των υπαλλήλων τους να μην ξεπερνάει τους 250. Επιπλέον, η μέση τιμή της χρηματοοικονομικής

μόγλευσης (Leverage) είναι ίση με 0,55 που σημαίνει πως οι επιχειρήσεις του δείγματος χρηματοδοτούν τις υποχρεώσεις τους σχεδόν ισόποσα με δανειακά και ίδια κεφάλαια. Τέλος, η μέση τιμή του FRQ είναι ίση με 0,08 η οποία είναι αρκετά καλή. Παρόλα αυτά σε κάποιες εταιρίες του δείγματος η FRQ παίρνει υψηλές τιμές πράγμα που σημαίνει ότι οι λογιστικές καταστάσεις αυτών των εταιριών χαρακτηρίζονται από χαμηλή ποιότητα.

Κεφάλαιο 4^ο Αποτελέσματα Έρευνας

4.1 Παράθεση Αποτελεσμάτων

Στους παρακάτω πίνακες παραθέτονται τα αποτελέσματα της γραμμικής παλινδρόμησης για τον έλεγχο των δυο υποθέσεων HP1 και HP2.

$$\begin{aligned} Frq_{it} = & \alpha + \beta_1 Audit_{it} + \beta_2 Leverage_{it} + \beta_3 Roa_{it} + \beta_4 Ppe_{it} + \beta_5 Growth_{it} + \beta_6 \\ & Size_{it} + \beta_7 Crisis_{it} + \beta_8 Klados1_{it} + \beta_9 Klados2_{it} + \beta_{10} Klados3_{it} + \beta_{11} Klados4_{it} + \\ & \beta_{12} Klados5_{it} + \beta_{13} Klados6_{it} + \varepsilon \end{aligned}$$

Όπου **Frq** είναι η απόλυτη τιμή των μη κανονικών – προαιρετικών λογαριασμών δεδουλευμένων (discretionary accruals), **Audit** ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 όταν διεξάγεται λογιστικός έλεγχος στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των εταιριών, **Leverage** το χρέος μιας επιχείρησης ως προς τα ίδια κεφάλαια, **Roa** η αποδοτικότητα των επενδυμένων κεφαλαίων, **Ppe** ο λόγος των ενσώματων πάγιων περιουσιακών στοιχείων προς τη μέση αξία του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων αρχής και τέλους χρήσης, **Growth** ο λόγος της μεταβολής των πωλήσεων μεταξύ των ετών t και t-1 προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων το έτος t-1 **Size** ο λογάριθμος του αριθμού των εργαζομένων, **Crisis** ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 τα έτη που η Ελλάδα βρίσκεται σε οικονομική κρίση (2008, 2009, 2010), **Klados1** ο κλάδος τρόφιμα και Ποτά, **Klados2** ο κλάδος Χημικά, **Klados3** ο κλάδος Κατασκευές και Υλικά Κατασκευών, **Klados4** ο κλάδος Υπηρεσίες, **Klados5** ο κλάδος Προσωπικά και Οικιακά Αγαθά και **Klados6** ο κλάδος Τεχνολογία (Η κατηγοριοποίηση έγινε με βάση τους υπερκλάδους του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών)

Πίνακας 4.1- Αποτελέσματα γραμμικής παλινδρόμησης

<i>Number of obs</i>	= 334
<i>F(12,321)</i>	= 14,22
<i>Prob>F</i>	= 0.0000
<i>R-squared</i>	= 0,3471

<i>Frq</i>	<i>Coef</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t</i>	<i>P> t </i>
<i>Audit</i>	-0,0333876	0,0117067	-2,85	0,005
<i>Leverage</i>	0,0026438	0,0203601	0,13	0,897
<i>Roa</i>	-0,2634044	0,0624711	-4,22	0,000
<i>Ppe</i>	-0,0222208	0,0205238	-1,08	0,280
<i>Growth</i>	0,0504172	0,247384	2,04	0,042
<i>Size</i>	0,0083968	0,0120963	0,69	0,488
<i>Crisis</i>	-0,0291076	0,0077329	-3,76	0,000
<i>Klados1</i>	-0,0067122	0,015519	-0,43	0,666
<i>Klados2</i>	-0,0135176	0,0141084	-0,96	0,339
<i>Klados3</i>	-0,0012856	0,0145742	-0,09	0,930
<i>Klados4</i>	0,0891772	0,0173465	5,14	0,000
<i>Klados5</i>	0	(omitted)		
<i>Klados6</i>	0,0710393	0,0165511	4,29	0,000
<i>Cons</i>	0,986388	0,0300897	3,28	0,001

Με βάση τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι το γραμμικό μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό $F(12, 321) = 14,22$, $p=0,000$, $R = 0,3471$. Το μοντέλο εξηγεί το 34,7% της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής. Παρατηρούμε ότι το leverage ($\beta = 0,002$, $t = 0,13$), ppe ($\beta = -0,022$, $t = -1,08$), size ($\beta = 0,08$ $t = 0,69$), klados1 ($\beta = -0,006$, $t = -0,43$), klados2 ($\beta = -0,013$, $t = -0,96$) και klados3 ($\beta = -0,001$, $t = -0,09$) δεν είναι στατιστικά σημαντικοί προβλεπτικοί παράγοντες του Frq σε διάστημα εμπιστοσύνης 95%.

Είναι στατιστικά σημαντικές μόνο οι μεταβλητές του audit ($\beta = -0,033$, $t = -2,85$), roa ($\beta = -0,263$, $t = -4,22$), crisis ($\beta = -0,029$, $t = -3,76$), klados 4 ($\beta = 0,089$, $t = 5,14$) και klados 6 ($\beta = 0,071$, $t = 4,29$) σε διάστημα εμπιστοσύνης 95%.

Τα αρνητικά πρόσημα στους συντελεστές των μεταβλητών audit, roa και crisis υποδηλώνουν μια θετική σχέση μεταξύ αυτών των μεταβλητών και της εξαρτημένης μεταβλητής frq. Αυτό συμβαίνει καθώς το μέτρο της ποιότητας ορίστηκε με βάση το επίπεδο των μη κανονικών δεδουλευμένων και επομένως

όσο μικρότερη είναι η απόλυτη τιμή των DA(discretionary accruals) τόσο υψηλότερη είναι η ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Με το ίδιο σκεπτικό τα θετικά πρόσημα των συντελεστών των μεταβλητών *klados4* και *klados6* δείχνουν μια αρνητική σχέση μεταξύ αυτών των μεταβλητών και της *frq*.

Πίνακας 4.2 - Συσχετίσεις

	<i>frq</i>	<i>audit</i>	<i>leverage</i>	<i>roa</i>	<i>ppe</i>	<i>growth</i>	<i>size</i>	<i>crisis</i>
<i>frq</i>	1,0000							
<i>audit</i>	-0,2291	1,0000						
<i>leverage</i>	0,0640	-0,1165	1,0000					
<i>roa</i>	-0,1912	-0,0207	-0,2206	1,0000				
<i>ppe</i>	-0,2150	0,1835	-0,1034	0,0158	1,0000			
<i>growth</i>	0,0218	-0,0327	-0,0124	0,2909	0,2054	1,0000		
<i>size</i>	-0,0779	0,1529	0,2224	0,2216	0,1975	-0,0010	1,0000	
<i>crisis</i>	-0,2339	0,0395	-0,0259	0,0710	0,0114	-0,1852	0,1019	1,0000

Όπου Frq είναι η απόλυτη τιμή των μη κανονικών – προαιρετικών λογαριασμών δεδουλευμένων (discretionary accruals), Audit ψευδομεταβλητή (dummy) που παίρνει την τιμή 1 όταν διεξάγεται λογιστικός έλεγχος στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των εταιριών, Leverage το χρέος μιας επιχείρησης ως προς τα ίδια κεφάλαια, Roa η αποδοτικότητα των επενδυμένων κεφαλαίων, Ppe ο λόγος των ενσώματων πάγιων περιουσιακών στοιχείων προς τη μέση αξία του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων αρχής και τέλους χρήσης, Growth ο λόγος της μεταβολής των πωλήσεων μεταξύ των ετών t και t-1 προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων το έτος t-, Size ο λογάριθμος του αριθμού των εργαζομένων και Crisis ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 τα έτη που η Ελλάδα βρίσκεται σε οικονομική κρίση (2008, 2009, 2010)

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε τις συσχετίσεις όλων των μεταβλητών μεταξύ τους. Βλέπουμε ότι η εξαρτημένη μεταβλητή εμφανίζει χαμηλή συσχέτιση με τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Επιπλέον δεν παρατηρούμε κάποια συσχέτιση σημαντικού επιπέδου μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών. Αυτό ως αποτέλεσμα είναι καλό για το γραμμικό μοντέλο, καθώς δεν έχουμε προβλήματα πολυσυγγραμμικότητας μεταξύ των μεταβλητών.

4.2 Συμπεράσματα και ερμηνεία ευρημάτων

Στην παρούσα έρευνα εξετάσαμε δύο υποθέσεις. Η πρώτη εξέτασε αν υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των υποχρεωτικών ελέγχων σε μικρομεσαίες

επιχειρήσεις και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων τους και η δεύτερη αν υπάρχει σχέση μεταξύ της μόχλευσης και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων των εταιρειών. Από το γραμμικό μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για να ελεγχθούν οι δύο αυτές υποθέσεις, επιβεβαιώθηκε μόνο η πρώτη υπόθεση. Ουσιαστικά, με βάση το δείγμα των ελληνικών εισηγμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων που χρησιμοποιήθηκε δεν προέκυψε σχέση μεταξύ της μόχλευσης και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων των εταιρειών αυτών. Αυτό κατά την γνώμη μου οφείλεται στην έλλειψη δημόσιας πληροφόρησης για όλες τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Συνεπώς, το δείγμα περιορίστηκε μόνο σε εισηγμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις καθώς υπάρχει πληροφόρηση μόνο για αυτές που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο.

Όσον αφορά την πρώτη υπόθεση υπήρξε επιβεβαίωσή, δηλαδή βρέθηκε θετική συσχέτιση μεταξύ των υποχρεωτικών ελέγχων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις του δείγματος και της ποιότητας των οικονομικών τους καταστάσεων. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα αποτελέσματα οι μικρομεσαίες εταιρίες που ελέγχονται έχουν λιγότερα μη κανονικά δεδουλευμένα και επομένως οι χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις παρέχουν μεγαλύτερη αξιοπιστία στους επενδυτές και χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ποιότητα.

Ακόμα βρέθηκε ότι το ROA και η μεταβλητή crisis έχουν θετική και στατιστικά σημαντική επίδραση στο FRQ, ενώ το Growth αρνητική. Η αύξηση του ROA έχει θετικό αντίκτυπο στην ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων, καθώς οι εταιρίες που εμφανίζουν κέρδη έχουν λιγότερα κίνητρα να προβούν σε χειραγώγηση των κερδών τους και επομένως σε μείωση της ποιότητας των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που εμφανίζουν μεγάλη αποδοτικότητα επενδυμένων κεφαλαίων, μπορούν πιο εύκολα να ανταπεξέρχονται στις υποχρεώσεις τους και να προσελκύουν το ενδιαφέρον των επενδυτών χωρίς να πρέπει να υιοθετήσουν κάποια τακτική χειραγώγησης των αποτελεσμάτων τους με σκοπό την βελτίωσή τους. Όσον αφορά την μεταβλητή crisis, η επίδρασή της στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των εταιριών είναι θετική, το οποίο δείχνει ότι η οικονομική κρίση στην Ελλάδα έκανε τις εταιρείες να είναι περισσότερο προσεκτικές σε σχέση με την ποιότητα της παρεχόμενης πληροφόρησης των χρηματοοικονομικών τους

καταστάσεων. Τέλος, ο ρυθμός ανάπτυξης των πωλήσεων (growth) έχει αρνητική επίδραση στο FRQ , κάτι που υποδηλώνει ότι οι αναπτυσσόμενες εταιρίες έχουν περισσότερα μη κανονικά δεδουλευμένα και συνεπαγωγικά μικρότερη ποιότητα στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις. Πιο συγκεκριμένα, οι αναπτυσσόμενες εταιρίες είναι πιθανό να παρουσιάζουν μεγαλύτερη διακύμανση στις ταμειακές τους ροές και αυτό ίσως ωθεί τους managers να παραποιήσουν τα οικονομικά αποτελέσματα, δείχνοντας έτσι μια καλύτερη εικόνα της εταιρίας τους.

Επίλογος

Σύμφωνα με την μέχρι τώρα βιβλιογραφία συμπεραίνουμε ότι ποιοτική λογιστική ορίζεται εκείνη που αντικατοπτρίζει εύλογα τα πραγματικά οικονομικά μεγέθη μιας επιχείρησης. Το πιο απαραίτητο και συγχρόνως χρήσιμο για ένα χρήστη οικονομικών καταστάσεων είναι η παρουσίαση ποιοτικών οικονομικών στοιχείων που χαρακτηρίζονται από αντικειμενικότητα και ουδετερότητα. Η ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων έχει άμεση σχέση με την εξαγωγή συμπερασμάτων και αυτό είναι που την καθιστά ένα θέμα μείζονος σημασίας. Πιο συγκεκριμένα, η ποιότητα της οικονομικής πληροφόρησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων σχετίζεται με την εξαγωγή συμπερασμάτων αφενός ως προς το κατά πόσο τα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα της κάθε επιχείρησης δεν περιέχουν ουσιώδη σφάλματα ή ανακρίβειες και αφετέρου ως προς το αν η επιχείρηση αποκρύπτει στοιχεία τα οποία θα επηρέαζαν σημαντικά την οικονομική της κατάσταση και επομένως και την γνώμη των ενδιαφερόμενων τρίτων μελών.

Οι περισσότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων επικεντρώνονται στην μελέτη μεγάλων επιχειρήσεων, εισηγμένων στο χρηματιστήριο. Η έρευνα πάνω σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι αρκετά περιορισμένη και εστιάζει κυρίως στις επιπτώσεις της φτωχής ποιότητας και όχι στους παράγοντες που την προκαλούν.

Επομένως, το θέμα ενδείκνυται για μελέτη για αυτό και μέσα από την παρούσα εργασία προσπάθησα να διερευνήσω τους παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων παίρνοντας ως δείγμα προς μελέτη τις μικρομεσαίες εισηγμένες επιχειρήσεις στην Ελλάδα.

Στο συγκεκριμένο σημείο είναι απαραίτητο να αναφερθεί και κάποιος περιορισμός που υπήρξε κατά την διάρκεια της έρευνας. Ο περιορισμός αυτός αφορούσε κυρίως το δείγμα και την δυνατότητα να βγουν καλύτερα συμπεράσματα. Ειδικότερα, ο περιορισμός αυτός είχε να κάνει με το μέγεθος του δείγματος και την έλλειψη δημοσιοποιημένων οικονομικών στοιχείων για τις μη εισηγμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Ο περιορισμός αυτός είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο δεν έχει διεξαχθεί μέχρι σήμερα αρκετή έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

Όσον αφορά την μεθοδολογία της έρευνας, η στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε είχε σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την ύπαρξη σχέσης μεταξύ του ελέγχου και της χρηματοοικονομικής μόχλευσης με την ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων. Για τον προσδιορισμό της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των εταιριών του δείγματος χρειάστηκε να υπολογιστούν τα δεδουλευμένα που είναι στη διακριτική ευχέρεια της κάθε διοίκησης και το υπόδειγμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν το Modified Jones (1995).

Τα αποτελέσματα της έρευνας βρέθηκαν να επιβεβαιώνουν την θετική σχέση μεταξύ των υποχρεωτικών ελέγχων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και της ποιότητας των οικονομικών τους καταστάσεων. Δεν επιβεβαίωσαν, όμως, κάποια σχέση μεταξύ της μόχλευσης και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων, πράγμα το οποίο όπως προανέφερα πιστεύω πως οφείλεται στο μέγεθος του χρησιμοποιηθέντος δείγματος.

Πιο ειδικά, προέκυψε ότι η ύπαρξη λογιστικού ελέγχου είναι στατιστικά σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας της ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Οι υποχρεωτικοί έλεγχοι προσδίδουν στα οικονομικά δεδομένα - που παρουσιάζουν τα διοικητικά στελέχη της επιχείρησης- την απαιτούμενη αξιοπιστία και βοηθούν στην ανίχνευση και στον περιορισμό των τεχνικών χειραγώγησης των κερδών. Με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται η ύπαρξη ή μη της ποιότητας του περιεχομένου των οικονομικών καταστάσεων για να μπορούν οι χρήστες των καταστάσεων αυτών να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των κινδύνων και της διαδικασίας εταιρικής διακυβέρνησης των εταιριών, όπως και να λάβουν επενδυτικές αποφάσεις βασιζόμενοι σε ορθά και αξιόπιστα οικονομικά στοιχεία.

Τέλος, είναι γεγονός πως τα οικονομικά σκάνδαλα, σε διεθνούς φήμης εταιρείες, είναι ικανά να διαβρώσουν την εμπιστοσύνη του κοινού τόσο απέναντι στην ανεξαρτησία του λογιστικού και του ελεγκτικού επαγγέλματος όσο και απέναντι στην ποιότητα των υπηρεσιών ελέγχου. Παρά, λοιπόν, το όλο αρνητικό κλίμα που επικρατεί στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, λόγω των μέχρι τώρα οικονομικών σκανδάλων και των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, η οικονομική κρίση σύμφωνα με τα ευρήματα της εργασίας

επέδρασε θετικά στην βελτίωση της ποιότητας της πληροφόρησης των οικονομικών καταστάσεων των ελληνικών εισηγμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Πράγμα που σημαίνει ότι τα φαινόμενα χειραγώγησης αποτελεσμάτων έχουν ελαττωθεί από το 2007 στις Ελληνικές εισηγμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις και η ποιότητα της πληροφόρησης που παρέχεται μέσα από τις οικονομικές τους καταστάσεις έχει βελτιωθεί. Ωστόσο, πρέπει να πραγματοποιηθεί περαιτέρω διερεύνηση στον χώρο των μη εισηγμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα για να διαπιστωθεί το ποσοστό εμφάνισης παραποιημένων οικονομικών στοιχείων και χαμηλής ποιότητας δημοσιευμένων οικονομικών καταστάσεων, καθώς η συγκεκριμένη έρευνα επικεντρώθηκε μόνο σε επιχειρήσεις εισηγμένες στη Χρηματιστήριο Αθηνών.

Βιβλιογραφία

- Abbott, L. Parker, S. Peter, G. Raghunandan, K. (2001). The effect of audit committee characteristics and non-audit fees on audit fees. working paper, University of Memphis and Santa Clara University.
- Annual Report on EU Small and Medium sized Enterprises 2010-2011
- Beatty, R. P. (1989). Auditor Reputation and the Pricing of Initial Public Offerings. *The Accounting Review*, Vol. 64, No 4, p.p. 693-709.
- Booker, Q., Daniels, B. (2008). The effects of audit firm rotation on perceived external auditor independence and audit quality. Jackson State University
- Breitner, L. K., & Anthony, R. N. (2012). *Core Concepts of Accounting*. Pearson Higher Ed.
- Cahan, S. Emanuel, D. Hay, D. Wong, N. (2008). Non-audit fees, long term auditorclient relationships and earnings management. *Accounting and Finance*, No. 48, p.p.181-207.
- Caramanis, C., & Lennox, C. (2008). Audit effort and earnings management. *Journal of Accounting and Economics.*, 45, 116-138
- Carcello, J. Neal, T. (2000). Audit committee composition and auditor reporting. *The Accounting Review*, Vol. 75, No. 4, p.p. 453-467.
- Clarkson, P. M. and Simunic, D. A. (1994), ‘The association between audit quality, retained ownership and firm-specific risk in US vs. Canadian IPO markets’, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 17, pp. 207-228.
- Craswell, A. T. Francis, J. R. Taylor, S. L. (1995). Auditor brand name reputations and industry specialization, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 20, p.p. 297–322.
- Davidson, R. A. and Neu, D. (1993), ‘A note on the association between audit firm size and audit quality’, *Contemporary Accounting Research*, vol. 9, no. 2, pp. 479-488.

- Davis, L.R., Ricchiute, D.N., Trompeter, G. (1993). Audit effort, audit fees and the provision of nonaudit services to audit clients. *The Accounting Review*, Vol. 68, No. 1, p.p. 135-150.
- Davis, L.R., Soo, B., Trompeter, G. (2000). Auditor tenure, auditor independence and earnings management. Boston College, Διαθέσιμο στο <https://aaahq.org/audit/midyear/01midyear/papers/soo.pdf>.
- DeAngelo, L. E. (1981), 'Auditor size and audit quality', *Journal of Accounting and Economics*, vol. 3, pp. 181-199.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G. and Sweeney, A. P. (1995) *Detecting Earnings Management*, Wiley.
- DeFond, M., Raghunandan, K., Subramanyam, K. (2002). Do Non-audit Services Fees Impair Auditor Independence? Evidence from going concern audit opinions. *Journal of Accounting Research*, Vol. 40, No. 4, p.p. 1247-1274.
- DeFond, M.L., Francis, J.R. (2005). Audit Research After Sarbanes-Oxley. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 24, No. 1, p.p. 5-30.
- Dichev, I. D., Skinner, D. J., (2002), Large-Sample Evidence on the Debt Covenant Hypothesis, *Journal of Accounting Research*, 40(4), 1091-1123.
- Dopuch, N. Simunic, D. (1982). Competition in Auditing: An Assessment, Paper presented at Synsium on Auditing Research IV, University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Dutton, R. (2010), *Financial Meltdown*, Infodial.
- Dye, R. (1993), 'Auditing standards, legal liability and auditor wealth', *Journal of Political Economy*, vol. 101, pp. 887-914.
- Ebrahim, A. (2001). Auditing quality, auditor tenure, client importance and earnings management: An additional evidence. Rutgers University, Διαθέσιμο στο <https://64.156.29.76/audit/midyear/02midyear/papers/Auditing%20Conference%20Paper.pdf>

- European Commission.(2012), Επιχειρήσεις και βιομηχανία Ενημερωτικό δελτίο για την SBA 2012 Ελλάδα, European Commission
- Feltham, G. A., Hughes, J. S. and Simunic, D. S. (1991), ‘Empirical assessment of the impact of auditor quality on the valuation of new issues’, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 14, pp. 375-399.
- Francis, J. R. (2004). What do we know about audit quality?, *British Accounting Review*, Vol. 36, p.p. 345-368.
- Francis, J. R. Simon, D. T. (1987). A test of audit pricing in the small- client segment of the USA. *Audit Market, The accounting review*, Vol. 62, No. 1, p.p. 142-157.
- Frankel, R.M., Johnson, M.F., Nelson, K.K. (2002). The relation between auditors’ fees for non audit services and earnings management. *The Accounting Review*, Vol. 77, p.p. 71-105.
- Freeman, R. J., Shoulders, C. D., Allison, G. S., Smith Jr, G. R., & Becker, C. J. (2014). Governmental and non-profit accounting: theory and practice. *JPAE Journal of Public Affairs Education* 20(3), p.441.
- Geiger, M. Raghunandan, K. (2002). Going-concern opinions in the “new” legal environment, *Accounting Horizons*, Vol. 16, p.p. 17–29.
- Ghosh, A., Moon, D. (2004). Auditor tenure and perceptions of audit quality. *The Accounting Review*, Vol. 80, No. 2, p.p. 585-612.
- Ghosh, A., Moon, D. (2010). Corporate Debt Financing and Earnings Quality. *Journal of Business Finance & Accounting*, 37, 538-59.
- Goldman, A. and Barlev, B. (1974), ‘The auditor-firm conflict of interests: its implications for independence’, *The Accounting Review*, October, pp. 707-718.
- Gul, F. A. (1991), ‘Size of audit fees and perceptions of auditors’ ability to resist management pressure in audit conflict situations’, *Abacus*, vol. 27, no. 2, pp. 162-173.

- Hasam, A. Rana, A. Abdulhadi. R. (2013). Factors affecting the quality of auditing: The case of Jordanian commercial banks. *International Journal of Business and Social Science*, vol. 4, no. 11, p.p. 206-222.
- Hornigren, C. T., Sundem, G. L., Schatzberg, J. O., & Burgstahler, D. (2013). *Introduction to management accounting*. Pearson Higher Ed.
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/Annexes/htec_esms_an3.pdf
- ICAP.(2012) Ετησία έκθεση 2011 με θέμα «η κατάσταση και οι προοπτικές των ΜΜΕ στην Ελλάδα, ICAP
- Jaggi, B., Lee, P., (2002), Earnings Management Response to Debt Covenant Violations and Debt Restructuring, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 295-324.
- Jelinek, K., (2007), The Effect of Leverage Increases on Earnings Management. *Journal of Business & Economic Studies*, 13(2), 24-46.
- Jones, J. J. (1991) 'Earnings management during import relief investigations', *Journal of accounting research*, 193-228.
- Kinney. W. R. Libby, R. (2002). Discussion of the relation between auditors' fees for no audit services and earnings management, *The Accounting Review*, Vol. 77, p.p.107-114.
- Krishnan, G. V. Yu, W. (2011). Non audit services and earning management in the Pre-SOX and Post-SOX eras. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 30, No. 3, p.p. 103-123.
- Krishnan, J. Schauer, P. (2000). The differentiation of quality among auditors: evidence from the not-for-profit sector, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 19, No. 2, p.p. 9–25.
- Law, P. (2010). The influence of the types of NAS provisions and gifts hospitality on auditor independence. *International Journal of Accounting and Information Mngement*, Vol. 18, No. 2, p.p.105-117.
- Magill, H. T. Previts, G. J. (1991). *CPA professional responsibilities: an introduction*, South-Western Publishing Co., Inc, Cincinnati.

- Matthews, D. (2006). *A history of auditing: the changing audit process in Britain from the nineteenth century to the present day*. Routledge.
- McKenna, F. (2011). *Auditors and Audit Reports: Is the Firm's "John Hancock" Enough*. Forbes. Retrieved, p.22.
- McKinley, S., Pany, K. and Reckers, P. M. J. (1985), 'An examination of the influence of CPA firm type, size and MAS provision on loan officer decisions and perceptions', *Journal of Accounting Research*, vol. 23, no. 2, pp. 887-896.
- McLennan, A. and Park, I. (2003), 'The market for liars: reputation and auditor honesty', Discussion Paper No. 587, Japan: The Institute of Social and Economic Research, Osaka University.
- Moore, G. Scott, W. R. (1989). *Auditors' Legal Liability, Collusion with Management, and Investors' Loss*, *Contemporary Accounting Research*, p.p. 754-774.
- Myers, J. N. Myers, L. A. Omer, T. C. (2003) *Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation*, *The Accounting Review*, Vol. 78, p.p. 759–778.
- Nashwa, G. (2003) "Audit Committees: The solution to quality financial reporting", *The CPA Journal*, December.
- Pearson, M. A. (1980), 'A profile of the "big eight" independence position', *Baylor Business Studies*, vol. 11, pp. 7-27.
- Pearson, M. A. and Ryans, J. A. Jr. (1981/1982), 'Fee structure and competition in public accounting', *The Ohio CPA Journal*, vol. 14, no. 1, pp. 53-56.
- Ponemon, L. A. Gabhart, D. R. L. (1990). *Auditor independence judgments: A cognitive-developmental model and experimental evidence*, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 7, No. 1, p.p. 227-251.
- Power, M. (1997). *The audit society: Rituals of verification*. OUP Oxford.
- Rezaee, Z. (2005) "Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud", *Critical Perspectives on Accounting*, vol. 16, no. 3, pp. 277-298.

SBA Fact Sheets (Greece 2010-2011)

Schuetze, W. (1994). A mountain or a molehill, *Accounting Horizons*, Vol. 8, No. 1, p.p. 69-75.

Schwarz, K., (2008), Mind the Gap: Disentangling Credit and Liquidity in Risk Spreads, *Columbia University Graduate School of Business*, November

Shockley, R. A. (1981), 'Perceptions of auditors' independence: an empirical analysis', *The Accounting Review*, vol. 56, no. 4, pp. 785-800.

Shockley, R. A. (1981). Perceptions of Auditors' Independence: An empirical analysis. *The Accounting Review*, Vol. 56, No. 4, p.p. 785-800.

Shockley, R. A. (1982), 'Perceptions of auditor independence: a conceptual model', *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, vol. 5, no. 2, pp. 126-143.

Simunic, D. A. (1984). Auditing, Consulting and Auditor Independence. *Journal of Accounting Research*, Vol. 22, No. 2, p.p. 679-702.

Sundgren, S. (1998). Auditor choices and auditor reporting practices: evidence from Finnish small firms, *European Accounting Review*, Vol. 7, No. 3, p.p. 441-465.

Sweeney, A. P., (1994), Debt Covenant Violations and Managers' Accounting Responses, *Journal of Accounting and Economics*, 17, 281-308.

Titman, S. Trueman, B. (1986). Information Quality and the Valuation of New Issues. *Journal of Accounting and Economics*, p.p.159-172.

Vanstraelen, A. (2000). Impact of Renewable Long-term Audit Mandates on Audit Quality. *The European Accounting Review*, Vol. 9, No.3, p.p. 419-442

Van Caneghem, T., & Van Campenhout, G. (2012). Quantity and quality of information and SME financial structure. *Small Business Economics*, 39, 341-58.

Van Horne, *Financial Management and Policy* (1971).

- Weil, R. L., Schipper, K., & Francis, J. (2013). Financial accounting: an introduction to concepts, methods and uses. Cengage Learning.
- Wright R.E.,(2008), Financial crisis and reform: Looking back for clues to the future, McKinsey, pp.1-3
- Wright, A. Wright, S. (1997). An examination of factors affecting the decision to waive audit adjustments, Journal of Accounting, Auditing, and Finance, Vol. 12, p.p. 15-36.
- Βασιλείου, Δ. & Ηρειώτης, Ν., 2008. Χρηματοοικονομική Διοίκηση: Θεωρία και Πρακτική. Αθήνα: Rosili.
- Δράκου, Α. & Καραθανάσης, Γ., 2010. Χρηματοοικονομική Διοίκηση των Επιχειρήσεων. Αθήνα: Μπένου
- Καζαντζής, Χ., (2006), Ελεγκτική & Εσωτερικός Έλεγχος, Πειραιάς 2006